

OM KLASSER OG KLASSE- ANALYSE I UDVIKLINGS- LANDE

Af Peter Wad

Der synes alt i alt at være opstået et felt omkring klasseanalyse og udviklingskoalitioner, hvor nyere og ældre udviklingsforskning kan udfordre og inspirere hinanden.

Introduktion: Nedturen

Paradoksalt nok er det klasseanalytiske arbejde i udviklingsforskningen ikke blevet styrket i takt med den globale udbredelse af markedøkonomi og kapitalistiske produktionsrelationer i Den tredje Verden fra 1980ernes gældskriser og strukturtilpasningsprogrammer. De marxistisk- og neomarxistisk-orienterede paradigmer, hvor klasseanalysen udgør en central bestanddel af samfundsvidenskabeligt arbejde, havde fundet stor udbredelse i udviklingsforskningen i 1970erne og begyndelsen af 1980erne, men de var blevet marginaliseret ved indgangen til det 21. århundrede.¹

Den akademiske nedtur kan forstås ud fra to centrale forhold for videnskabelige paradigmers status: Paradigmets videnskabsteoretiske fundering der smuldrede med marxismen og dens krise, og dets videnskabssociologiske forankring og praktiske eller strategiske relevans i samfundet, hvor paradigmet syntes mere og mere irrelevant i takt med sovjetblokkens sammenbrud, skiftet til henholdsvis markeds kapitalisme i Østeuropa og markeds socialisme i Østasien samt kommunismens opløsning som politisk bevægelse i Vesten.

Det kan synes selvmodsigende, at Sovjetblokkens opløsning skulle svække især neomarxistiske (udviklings)studier, da neomarxistisk teori netop vendte sig kritisk imod den sovjetiske version af marxismen med dens statssocialisme og partidiktatur. Socialistiske revolutioner havde fundet sted i udviklingslandene, Den tredje Verden, idet disse omvæltninger var indtruffet i tilbagestående udviklingslande og ikke i højtudviklede kapitalistiske lande, hvor det forventedes ud fra den historisk-materialistiske revolutionsteori.² Dertil kom, at disse sociale revolutioner heller ikke var udkæmpet under internationalismens fane men altovervejende i nationalismens navn, samt at de var båret igennem med støtte fra bondemasserne og ikke primært ved hjælp af kapitalismens arbejderklasse. Selvom Stalins 'socialisme i et land' efterhånden blev til 'socialisme i mange lande', indtraf socialismen fortsat i de fattige lande. Derfor måtte

der enten være noget galt med revolutionsanalysen, eller også måtte fejlen findes i den politiske praksis.

Anlægger man i dag et klassiske marxistisk perspektiv på den politisk-økonomiske verdenshistorie, kan man sige, at historien blot er blevet 'rettet ind', og at den marxistiske teoribygning inklusiv klasseanalysen er blevet understøttet af den nyere historiske udvikling. Hvis socialismen ikke bliver realiseret i et høj-produktivt økonomisk system men i et økonomisk underudvikling samfund, må socialismen nødvendigvis blive til en fattig socialisme, og socialistisk lighed vil bestå i, at (næsten) alle er lige fattige. Vi er tilbage på 'rette' spor, hvor socialistiske udviklingsmuligheder er mulige, men først når kapitalistisk markedskonkurrence har skabt en højteknologisk og globalt integreret økonomisk og erhvervsorganisatorisk udvikling med dertil hørende materielt overskud. Kun et sådant avanceret produktionssystem kan muliggøre et brud med proletarisering i form af udbytning, fattigdom og magtesløshed samt en udjævning af ekstrem materiel og samfundsmæssig ulighed på globalt niveau! Men vi ved også i dag, at det vil forudsætte en 'grøn' teknologisk revolution og/eller en total omlægning af Vestens levestandard og livsform. Den avancerede socialisme indebærer en demokratisering ikke blot af det politiske system, men også af det økonomiske, sociale og kulturelle system på lokalt, nationalt, regionalt og globalt niveau. Der er lang vej igen.

Inden for en kapitalistisk markedsøkonomi så vi, at det var muligt at opbygge velfærdstater i det globale Nord³ samtidig med, at 4/5 af verdens befolkning levede i massiv elendighed i det globale Syd. Om den voksende globale ulighed igennem efterkrigstiden så skyldes manglende kapitalistisk selvudvikling i Den tredje Verden, eller om den industrikapitalistiske verden skabte underudvikling i koloniale og post-koloniale lande, har været et meget omdiskuteret emne, og det delte længe udviklingsforskere i to lejre af moderniseringsteoretikerne og afhængighedsteoretikerne. Diskussion blev dog afgjort af den industrielle

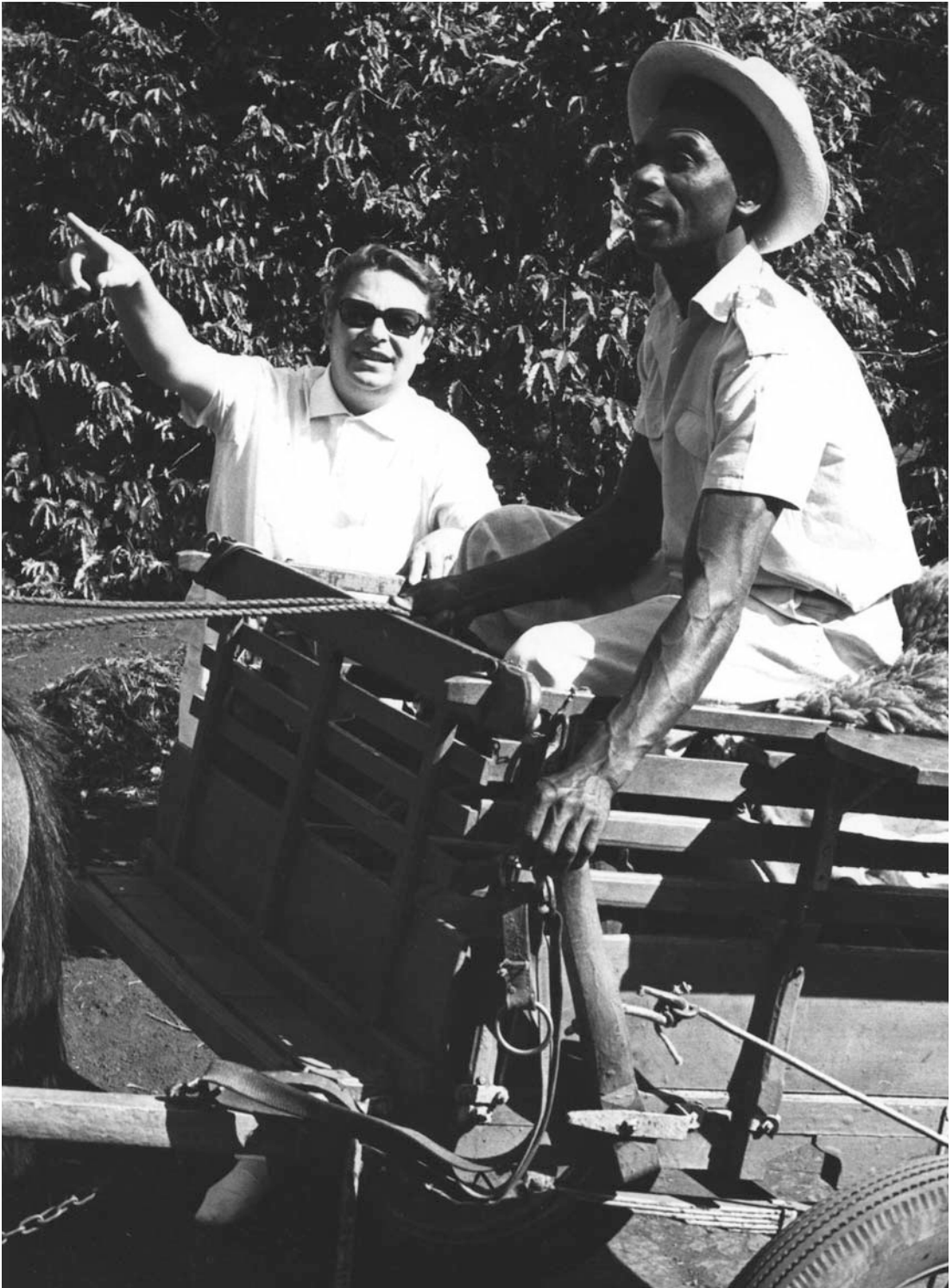
revolution i det postkoloniale Østasien. Denne økonomiske revolution blev af Verdensbanken kaldt det østasiatiske 'mirakel',⁴ fordi det ikke passede ind i bankens neoklassisk-orienterede udviklingsteori og derfor var uforklarligt. Den østasiatiske industrialisering brød også med afhængighedsteoriens forestilling om, at ulandene ikke kunne industrialisere ved at være tilkøbt verdensmarkedet.⁵ Den østasiatiske økonomiske udvikling i efterkrigstiden blev derfor en dobbelt 'teori-dræber'⁶ i den forstand at den falsificerede både neoklassisk (udviklings)økonomi og neomarxistisk afhængighedsteori.

Den østasiatiske 'gåde' affødte en vedvarende og stadig aktuel debat omkring 'udviklingsstaten' som en forudsætning for økonomisk vækst og udvikling, herunder også som regulator af direkte udenlandske investeringer og transnationale selskabers aktiviteter i udviklingslandet. Debatten om statens økonomiske funktion i kapitalismen er en klassisk og grundlæggende debat inden for marxistisk klasseanalyse, men i et nutidigt udviklingsperspektiv drejer den sig ikke kun om, hvorvidt globaliseringen har gjort statsintervention umulig eller ineffektiv,⁷ men nok så meget om politiske og sociale muligheder og forudsætninger for at skabe og fastholde 'udviklingsalliancer' eller 'vækstkoalitioner'.⁸

Denne nye politisk orienterede diskussion retter søgelyset mod de forandringskræfter, som kan være politisk bærende for etablering og institutionalisering af den 'udviklingsstat', der synes at være en forudsætning for afvikling af underudvikling. Hvordan formuleres og implementeres udviklingspolitikker i udviklingslande af sådanne politiske kræfter, når landenes økonomier er mere eller mindre integrerede dele af den globale markedsøkonomi og ikke kan gøre sig håb om at skabe industriel revolution og social udvikling bag beskyttende handelsmure?

Den røde tråd

Denne artikel konkluderer, at klasseanalysen er relevant og kan spille en vigtig rolle til for-

Et udviklingsland eksporterer råvarer og hovedparten af befolkningen lever i en agrarbaseret selvforsyningsøkonomi. Landarbejder i brasiliansk kaffeplantage 1968. Her i samtale med bBrugsens kaffeindkøber, John Wolthers. (Foto: Arbejdmuseet og ABA)

ståelse af den aktuelle udviklings-orienterede alliance-problematik. Faktisk kan spørgsmålet om sociale og politiske koalitions genese og dynamik omkring samfundsmæssige udviklingsprojekter vise sig at være et felt, hvor man kan overvinde nogle af de teoretiske problemer, der førte marxistisk udviklingsteori ind i en blindgyde. Netop fordi debatten om udviklingskoalitioner i dag fremstår som en diskussion om alliancer mellem eliter, er konklusionen er her, at det er svært at få mening i galskaben uden at knytte eliter til deres socioøkonomiske basis og dermed til deres klasse-mæssige forankring.

Artiklen er struktureret på følgende måde. Først præsenteres den 'gamle' klasse-analytik og dens problematik i et udviklingsperspektiv, hvor paradokset synes at være, at klasseanalysen fører til en kompleksitet, der er nødvendig for at give en dækkende forklaring på situationen, men hvor denne kompleksitet også blokerer for analytisk klarhed og brugbarhed. Dernæst redegøres for problemet med at bestemme sociale kræfter (organisationer, bevægelser) ud fra deres sociale klasseposition i 1980ernes kriseramte Latinamerika. Derefter skiftes til de succesfulde industrialiserende vækstøkonomier i Østasien, hvor middelklassen og ikke arbejderklassen dukker op som en stærkt social kraft. Grundlæggende identificeres statsmagten i dens særlige version af 'udviklingsstat' som en central forklarende drivkraft bag 'miraklerne' i Østasien. Giver klasseanalysen da svar på fremkomsten og effekten af sådanne stater? Artiklen påpeger, at klasseproblematikken rummer nogle svar, hvis denne statstype karakteriseres ved 'indlejret autonomi' i forhold til samfundet og dets økonomiske eliter, og hvor forståelsen af genesen og dynamikken i sådanne 'udviklingskoalitioner' og 'vækstkoalitioner' i udviklingslandene er den problematik, der peger frem mod en dybere forklaring på udviklingsstater opståen, institutionalisering og forandring. Artiklen hævder derefter, at netop i spørgsmålet om 'udviklingskoalitioner' har udviklingens politiske økonomi fra 1970erne stadig relevans, da den tilbyder et alliance-be-

greb, der er bundet op på klasse-mæssige samarbejdsrelationer og modsætninger bag udformningen af udviklingspolitiske strategier, deres implementering og samfundsmæssige effekter. Endelig zoomer artiklen til sidst ind på spørgsmålet om arbejderklassen som kapitalismens kirkegårdsgraver i Den tredje Verden. Det sker ved at inddrage den mere specifikke udviklingsforskning omkring konkrete klasseorganiseringer i form af arbejdsmarkeds-organisationer og institutioner, hvor der også synes at have været et 'dyk' i forskningsaktiviteten på samme vis, som det er tilfældet med klasseanalysen.

Til skræk og advarsel skal det understreges, at artiklen primært (for)holder sig til klasseanalysen inden for den marxistiske tradition, hvor sociale klasser i kapitalismen bestemmes ud fra et markedsbaseret produktionssystem og dermed ved arbejdskraftens varekarakter og underordning i arbejdsprocessen, mens den weberske tradition med at knytte klasser til distributionssystemet og dermed deres indkomster, forbrug og sociale status negligeres. Den afrikanske klasseproblematik er marginalt behandlet i forhold til den latinamerikanske og asiatiske. Videnskabsteoretisk set anlægges en (selv)kritisk realisme, hvor samfundsvidenskab og udviklingsforskning forfølger en erkendelsesinteresse, der både vil forklare verdens grundlæggende strukturer, institutioner og dynamik, men også bidrage til at forandre den ved at identificere sociale aktører, udviklingspotentialer og udviklingsstrategier.⁹ Karl Marx's videnskabelige grundprincip var: "Følg din egen vej, og lad folk snakke",¹⁰ og det er ikke så ringe et princip at følge den dag i dag, når blot man husker, at det kan være et dødsensfarligt princip at efterleve i politik!

Klasseproblematikken i studiet af udviklingsprocesser

Inden for marxistisk inspireret udviklingsforskningen blev forskningsfeltet i midten af 1990erne defineret som "u-landenes samfundsmæssige reproduktions- og forandringsprocesser samt de internationale forhold, der

påvirker disse processer".¹¹ Denne definition er forfattet af 1990ernes primus motor i dansk udviklingsforskning, afdøde John Martinussen, professor i udviklingsteori på Roskilde Universitetscenter, RUC. Ifølge samme forfatter indgik produktionsforhold og klasseanalyse som centrale, om end langt fra de eneste, teoretiske elementer i udviklingsforskningens værktøjskasse. I neomarxistisk fortolkning lægges der vægt på at forstå udviklingsprocessen som udtryk for to grundforhold, udviklingslandets strukturelle heterogenitet i form af forskellige men sameksisterende produktionssystemer eller produktionsmåder, og de udadrettede 'ekstraverterede' produktions- og reproduktionsforløb, der er bundet sammen med de internationale økonomiske forhold. Martinussen påpegede, at denne enkle model af en udviklingsøkonomi indebar fire former for forandring: 1) mellem udadrettethed og indadrettethed; 2) mellem kapitalistiske og ikke-kapitalistiske reproduktionsforhold; 3) mellem forskellige slags ikke-kapitalistiske processer; og 4) mellem forskellige slags kapitalistisk dynamik.

Ud fra en kortlægning af disse strukturer og processer kunne de forskellige sociale klassers interesser aflæses, knyttes til og forklare de udviklingstendenser, der kunne spores. For eksempel kunne en indadrettet kapitalistisk udviklingspolitik forbindes med det lokale borgerskabs interesser og styrkeposition og fortolkes som værende i konflikt med det udenlandske borgerskabs interesser. Martinussen demonstrerede også, hvordan konfigurationen af subsistensøkonomi, feudale produktionsforhold og kapitalistiske produktionssystemer konstituerede fem hovedklasser: jordbesiddere og kapitalejere; rige bønder og industrialister; mellembønder og småkapitalister; fattige bønder og håndværkere; samt landarbejdere og lønarbejdere.

Med den skitserede model af et udviklingsland fremlagde Martinussen en analyseramme for industriudvikling, der kobledes produktionsystem og klassestruktur. *Første trin* beskriver udviklingslandet i termer fra den klassiske internationale arbejdsdeling, hvor landet eks-

porterer råvarer og importerer industrivarer til verdensmarkedet, samtidig med at hovedparten af befolkningen lever i en agrar-baseret selvforsyningsøkonomi. Staten vil være stærkt influeret af udenlandske kapitalinteresser, mens der ikke findes stærke indenlandske sociale kræfter til støtte for en national økonomisk industrialisering. *Andet trin* i udviklingsprocessen indebærer, at der findes forarbejdningsindustrier af forbrugsvarer og halvfabrikata til denne produktion. Der er etableret en lokal kapitalistisk markedsøkonomi og dertil hørende lokal arbejderklasse samt et borgerskab med udenlandske og lokale fraktioner. Det lokale borgerskab vil forventeligt fremme lokal industriudvikling og vil have interesse-sammenfald med den lokale arbejderklasse, hvilket kan presse staten til aktiv industrifremmende interventioner. Statsmagten kan have opnået mere uafhængighed fra de udenlandske kapitalgrupper, mens de agrare forhold vil være afgørende for, om den påvirkes af en stærk jordejerkasse eller af en mere eller mindre heterogen landbefolkning af småbønder og landarbejdere. Endelig skitseres et *trede trin*, hvor forarbejdningsindustrien også mestrer produktion af mere avancerede forbrugsvarer, halvfabrikata samt produktionsmidler. På dette trin er udviklingslandets produktionssystem mere selvcentreret og integreret, samtidig med at det fortsat importerer og eksporterer industrivarer til omverdenen. Det nationale borgerskab dominerer den statslige politik; men det er ikke enerådende. Udenlandsk kapital har stadig betydning, og industrialiseringen har, ikke alene konsolideret et industriborgerskab men også en industriel arbejderklasse, og den agrare produktionsform og klassestruktur er forandret.

Denne neomarxistiske udviklingsteori spørger stadig i krogene af politisk-økonomisk orienteret udviklingsforskning. Den accepterer på en måde moderniseringsparadigmets materialistiske vision om industrialisering som midlet og masseforbruget som udviklingens endemål. Men den lægger samtidig vægt på samfundsudvikling som en konfliktfuld proces, hvor klasseinteresser brydes omkring

statslige interventioner i indre og ydre produktionsrelationer, og hvor der ikke er nogen på forhånd fastlagt evolution indbygget i forløbet. Men som Martinussen selv påpegede, betyder samfundsformationens heterogenitet og eksterne orientering især på det såkaldte første trin, at klasseanalysens bestemmelse af klassepåvirkningen af udviklingsprocessen bliver meget underdetermineret, kompleks og tvetydig. I sidste ende kan den neomarxistiske produktionsmåde og klasseanalyse ligefrem vise sig ubrugelig til at beskrive, analysere og forklare, hvad der foregår for eksempel i de fattigste udviklingslande i Afrika. Hvis det er tilfældet, blive den også svækket som redskab i en udviklingspolitisk sammenhæng, hvilket ikke er uvæsentlig for en tværfaglig disciplin, der er meget anvendelsesorienteret.

Den ny politiske økonomi om udvikling

Kompleksitetsproblemet blev ikke mindre med tiden. Udviklingsforskere kunne udvide listen af produktionsmåder ad libitum, og dermed voksede konfigurationerne også eksponentielt. Samtidig fik den produktionsmåde-baserede klasseanalyse et andet skud foroven, da den økonomisk-materielle bestemmelse af sociale handlinger kom under heftig kritik. Det skete i et forsøg på at redde den marxistiske teori som politisk forklaringsmodel. Den 'kritiske' udviklingsforskningen, forstået som politisk økonomi om udviklingslandene, undergik en transformation i midten af 1990'erne til den såkaldte 'ny politiske økonomi om udvikling', hvor man forsøger dels at indtænke globaliseringens betydning for udviklingslandenes situation og muligheder som uafhængige lande, også kaldet deres 'postkoloniale' position, og dels at nedtone den økonomiske determinisme og opprioritere politik og kultur i forsøget på at forstå, hvorfor undertrykte og udbyttede klasser ikke revolterer imod deres elendige eksistensforhold og status quo, men tværtimod mange gange og mange steder støtter herskende eliter og politiske regimer.

En førende skribent i formuleringen af udviklingens nye og globale politiske økonomi, englænderen Ankie Hoogvelt, forsøger at fastholde tilgangens analytiske slagkraft ved at lægge sig mere over i retning af en åben historisk-dialektisk metode, hvor italieneren Antonio Gramscis forestillinger om hegemoni forstået som politisk-ideologisk og legitimeret autoritet, dominerende alliancer eller 'magtblokke', og alternative sociale kræfter bliver centrale bestanddele af analysemodellen.¹² Hoogvelt adopterer lige frem canadieren Robert Cox's begreb om 'historisk struktur' forstået som et relativt stabilt system af ideer, institutioner og sociale kræfter, der er formet men ikke determineret af eller reduceret til produktionsrelationer. Men selvom hun flittigt anvender ord som 'social klasse', sker det på temmelig lemfældig vis, og hun veksler mellem klasser, lag, grupper, kræfter osv. Hendes ærinde er først og fremmest at identificere og analysere de sociale kræfter, der driver udviklingsprocessen i den ene eller anden retning. I den forstand interesserer hun sig for kollektiv social 'handling' eller 'agency'. Konstitueringen af og dynamikken i 'udviklingshandlingen' søges analytisk knyttet til dens aktører og de strukturer og institutioner, de agerer i, men uden at de sociale kræfter systematisk og teoretisk konsistent forklares ud fra aktørernes klasse-mæssige forankring. Sociale organisationer og sociale aktioner afkobles direkte eller indirekte fra klassestruktur og produktionsrelationer og dermed i sidste instans fra at være drivkraften i samfundsforandring, klassedynamikken.

I stedet for at glemme klasseanalysen forsøger hollænderen Marcel van der Linden¹³ at 'globalisere' klassebegrebet med særlig reference til 'arbejderklassen' og med skyldig hensyntagen til Marx's terminologi. Linden bruger betegnelsen 'subaltern workers', underarbejderklassen, om arbejdskraft, der ikke formes som rent lønarbejde, og han konstruerer en typologi ud fra to aspekter af arbejdskraften: Ejer personen arbejdskraften eller ej; og sælger personen denne arbejdskraft eller ej. Derefter viser han, at der er en lang række

glidende overgangsformer, også over tid, i 'translokale positioner' mellem fire typiske former: lønarbejde, slaveri, selvstændig, og underproletariatet. Det, der forener alle de forskellige varianter af arbejdskraft, er, at personerne er nød til at arbejde af økonomisk eller ikke-økonomisk tvang. De tilhører alle de 'arbejdende klasser' ifølge Linden. Dermed er Marx' arbejderklasse-begreb udvidet i flere retninger, hvor det ikke kun gælder ejerskabet og kontrollen af salget af arbejdskraften, men også af arbejdsmidlerne og arbejdsproduktet samt aflønningsformerne. Dertil kommer, at Linden ud over det egentlige lønarbejde indtager husholdningsarbejde, arbejde der ikke skyldes lønmæssige forhold som gæld og bolig samt forholdet mellem arbejdere indbyrdes.

Alt i alt bliver (arbejder)klasse-analytikken meget mere flydende, når den skal globaliseres og dermed rumme mange flere variationsformer. Linden går imidlertid også væk fra kapitalistiske klassers konstituering i ejerforhold til produktionsmidler og kontrol over produktions- og arbejdsproces.¹⁴ Ubesvaret står spørgsmålet tilbage, om en sådan global klasse-analytik kan forklarer centrale udviklingstendenser i det globale Syd. Hvorfor foregår den klassemæssige organisering eller desorganisering, som det sker, og i hvilken retning driver det udviklingsprocessen? Lad os prøve at konkretisere diskussion ved at se på den regionale klassesdynamik i Latinamerika og derefter i Østasien.

Klasser, organisering og identitet i Latinamerika

En af slagmarkerne i latinamerikansk udviklingsforskning gjaldt de nye sociale bevægelser, der opstod i regionen i løbet af 1980erne. De traditionelle arbejder- og bondebevægelser blev undertrykt og gjort til en skygge af fordums storhed. Disse nye sociale bevægelser skabtes af marginaliserede grupper som slumbeboere, kvinder og indfødte, og deres kraft rettedes især mod forskelle hverdagsproblemer og en generel indsats for demokratisering

af de autoritære politiske styreformer. Disse bevægelser forkastede klassebegrebet og -analysen, og de opprioriterede den fælles fortolkning af værdier, normer og erfaringer med at overleve og konstruerede derigennem en fælles social identitet. De forkastede også de traditionelle politiske partier, herunder socialist- og kommunistpartierne, for de ønskede ikke at blive ledet af sådanne elitære organisationer.

Men det er netop klasseanalyse, omend en revideret klasseanalyse, der behøves for at begribe og forholde sig til den latinamerikanske udviklingsdynamik og ikke postkonstruktivistiske analyse med vægt på subjektivitet, heterogenitet og kontekstualitet, hævder Latinamerika-forskerne Henry Veltmeyer og James Petras.¹⁵ En sådan analyse bidrager hverken til intellektuel praksis eller politisk mobilisering.

Veltmeyer og Petras søger at underbygge deres påstand med en analyse af de nye bondebevægelser i Latinamerika i årtiet omkring år 2000. Disse nye bondebevægelser, illustreret med Zapatistas i Mexico og De jordløse arbejderes Bevægelse i Brasilien adskiller sig fra de klassiske bondebevægelser på fem måder. For det første er de nye sociale bevægelser ikke bundet til landdistrikterne og landsbyerne, og de er kommet ud over sognementaltitet, for deres horisont er relativt kosmopolitisk med erfaringer fra og kontakter i byerne. For det andet er de ikke underlagt de politiske partier, men opererer autonomt og gennem direkte aktioner til fremme af deres mål. For det tredje foretrækker de den ekstra-parlamentariske vej baseret på massemobilisering omkring konkrete sager. For det fjerde er bevægelserne inspireret af en blanding af klassisk marxisme, økologi, feminisme, etnicitet og nationalitet. For det femte organiserer de sig gerne regionalt og internationalt. Med en omskrivning af Alain Touraine konkluderer Veltmeyer og Petras, at "De latinamerikanske bønder har konstitueret sig ikke kun som klasse men som social aktør under betingelser, der både foregriber og kommer efter deres konstituering som klasse".¹⁶ De nye bondebevægelser er

nemlig konstitueret i forhold til det globale neoliberale projekt og den dermed ændrede verdensorden på den ene side, og de er åbne over for brede alliancer i opposition til denne orden og ideologi på den anden side.

Den politiske udvikling i Latinamerika siden 2000 kan ses som en styrkelse af Veltmeyer og Petras' analyse,¹⁷ idet de nye bondebevægelser og bredere politiske bevægelser har et stærkt arbejder og bondeklasse-element. En stribe parlamentariske venstrefløjssejre har sikret arbejder og/eller socialistisk-orienterede regeringer i de fleste lande på kontinentet, en unik tendens i Det globale Syd i det 21. århundrede. Disse valgsejre kommer efter den sociale demaskering af neoliberalismen igennem 1990erne, der endte i økonomisk-finansiell krise eller økonomisk kollaps, som for eksempel i Brasilien under Fernando Cardoso's regering og i Argentina under Menez liberal styre. Men overgangen fra opposition til regeringsudøvelse udgør en vanskelig omstillingsproces, der let ender i pragmatisk socialliberalisme eller i dogmatisk konfrontationspolitik med autoritære tendenser, som det er sket i henholdsvis Brasilien under præsident Lula da Silva¹⁸ og i Venezuela under Hugo Chávez.¹⁹

Man kan også forsøge at sætte forandringer af organisatoriske udtryks- og modstandsformer i forhold til ændringer af de samfundsmæssige omstændigheder, der skabte deres forudsætninger og relevans. Såfremt klasseforandringer kan bidrage til at forstå denne organisatoriske dynamik, vil klasseanalysen stadig kunne begrundes. Jørgen Anker har i en række undersøgelser af sociale bevægelser i Chile og disse bevægelseres storhed og fald argumenteret for, at samfundsforændrende bevægelser som den chilenske fagbevægelse og slumbevægelse udspringer af modsætningsforhold, som de italesætter, giver mening og øver indflydelse på. Hvis det oven i købet lykkes, kan de forandre selv samme vilkår, som har gjort dem mulige, og dermed har de bidraget til deres egen undergang.

Jørgen Anker har ligeledes argumenteret, at sociale bevægelser udgør en fortolkningsramme af individuelle og kollektive erfaringer,

der kan danne et betydningsgrundlag for senere mobilisering, selvom bevægelsen for tiden er inaktiv. Derfor bør bevægelser studeres, også selvom de er 'døde', fordi deres "kollektive biografi" udgør "den betydningsproduktion, som udgør fundamentet for bevægelser og måske for kommende protestcykler".²⁰

Relevansen af 'nye' klasseanalyser i forhold til Latinamerikas politisk-økonomiske og sociale udviklingsproces i de sidste årtier er måske blevet styrket af 2000-årtiets politiske venstre-bølge, og den kan argumenteres substantielt i forhold til agrar-problematikken og de semi-feudale produktionsforhold på landet, sådan som Petras og Veltmeyer gør det. Spørgsmålet er dog mere grundlæggende, om identitets-problematikken er kontradiktorisk over for klasse-problematikken, eller om de netop ikke supplerer hinanden og bygger bro over kløften mellem struktur og aktør, mellem determinisme og egenhandling. Petras og Veltmeyer (2001) mener eksplicit, at de har taget både strukturalismen og postmodernismen ved vingebenet i deres analyser af nye bondebevægelser i Latinamerika. Men hvad med andre regioner i Det globale Syd?

Petras og Veltmeyer's analyser har Latinamerika som kontekst og en politisk-økonomisk konjunktur, som ofte svingede nedad, og hvor de politiske styreformer fik altafgørende betydning for social mobilisering under det tabte årti i 1980erne. Men samtidig undergravedes for eksempel den chilenske fagbevægelse i høj grad af ændringen af arbejdsmarkedet fra et formelt arbejdsmarked med faste stillinger til et uformelt arbejdsmarked med korte, dårligt betalte og usikre ansættelsesvilkår. Disse ændringer var et direkte resultat af Pinochet-regimets arbejdsmarkedsreformer, men de var også på linie med den 'informatisering' og 'flexibilisering' af arbejdsvilkår, der foregik under den økonomiske globaliseringsproces i 1990erne, og som ses som en generel forklaring på den verdensomspændende svækkelse af fagforeninger under globaliseringsprocessen, ikke mindst i 1980erne og 1990erne.²¹

Kina er en af Østasiens største økonomier, som danske virksomheder også flytter til. Carlsberg åbnede et bryggeri i Shanghai i 1999. Her er nogle af arbejderne ved at samle ventiler. (Foto: Arbejdermuseet og ABA, Fotograf: Steen Axen.)

Klasseanalyse af succesfuld økonomisk udvikling i Øst og Sydøstasien

Østasiens samtidshistorie har udgjort en anden ramme og andre udfordringer for udviklings-orienterede klasseanalyser, nemlig en udviklingssucces i økonomisk og social forstand. Denne industrielle revolutionshistorie har alle udviklingsteoretiske paradigmer gerne ville tage patent på. Spørgsmålet er, hvad de sociale klasser har betydet for succesen, og om den kritiske klasseanalyse har en forklaring, der er mere sammenhængende, dyberegående, empirisk underbygget og omfattende, end de eksisterende forklaringer?

I en kendt analyse af industrialiseringens bagside i Østasien argumenterede Frederic Deyo²² for, at arbejdsstyrken i eksportindustri-

erne var strukturelt svækket grundet dens sammensætning af unge kvinder fra landet der i en periode inden ægteskab arbejdede og levede under patriarkalske og kontrollerede forhold i de såkaldte eksport-produktions-zoner, EPZ. Dertil kom, at industrialiseringsprocessen skete under meget autoritære og repressive former i Sydkorea og Taiwan og til dels også i Singapore og Hong Kong. Analysen afdækker flere forskellige arbejdsregimer, der kombineres over sektorer og over tid, og den fanger i store træk udviklingen i arbejdsstyrke og arbejdskontrol i de østasiatiske nyindustrialiserende lande. For eksempel skete der et skifte fra en overvejende kvindelig industriarbejderklasse i den arbejdsintensive industri i Sydkorea i 1960'erne til en mandlig industriarbejderklasse i den kapitalintensive sværindu-

stri i 1970erne og 80erne. Samtidig blev de korporative arbejdsmarkedsinstitutioner, der søgtes opbygget i 1960erne, undermineret i 1970erne, hvorefter regeringen forsøgte sig med mere decentrale institutioner som f.eks. virksomhedsfagforeninger i 1980erne. Regimet søgte, efter japansk forbillede, at atomisere industriarbejderklassen organisatorisk og styrke den enkelte arbejdsgiver over for virksomhedens ansatte. Men det lykkedes ikke, og en uafhængighed og militant arbejderbevægelse dukkede frem på store arbejdspladser og indgik i en bred oppositionel bevægelse for politisk demokratisering.²³ Samtidig trak statsmagten sig tilbage fra direkte intervention på arbejdspladserne og en bølge af faglig organisering og strejker fulgte i de følgende år.

Mens Deyo fokuserede på den første generation af nyindustrialiserende lande i Østasien, forsøger danskerne Johannes Schmidt, Jacques Hersh og Niels Fold at forklare samfundsmæssige forandringer i Sydøstasien som udtryk for statslig politik og interventionisme, høj økonomisk vækst og ulige fordeling af overskuddet.²⁴ Direkte eller indirekte bliver omdrejningspunktet for diskussionen fremvæksten af nye middelklasser, der ændrer klassestrukturen og klassekonflikterne.²⁵

Forfatterne anlægger følgende arbejdshypoteser og analytiske principper:²⁶ For det første udspringer klassernes opkomst og udvikling af interaktionen mellem stat og marked som følge af statslige politikker og markedets allokeringsmekanismer. For det andet former udviklingsstrategien klasserne og hvem, der vinder og taber, gennem fordelingen af vækstresultatet. For det tredje næres en ny middelklasse af denne udviklingsproces, og den kræver kollektive goder i form af for eksempel social service (uddannelse, sundhedsvæsen, infrastruktur), samtidig med at uligheden vokser, og befolkningsflertallet marginaliseres. For det fjerde har ingen lande i Sydøstasien en social kontrakt, der forener landets befolkning i et nationalt udviklingsprojekt, undtagen måske Malaysia, Singapore og Vietnam, hævdes det.

Bogen er et eksplicit forsøg på at revitalise-

re klasseanalysen i studiet af Sydøstasien, for realproblematikken – klassernes eksistens og praksiser – forsvandt ikke med den akademiske klasseanalyse, argumenterer Schmidt, Hersh og Fold. De lancerer et teoretisk-orienteret program for denne renæssance, baseret på udformningen af en ny komparativ politisk økonomi i et bredere sociologisk perspektiv. Inspireret af David Slater's kritiske vurdering af marxistisk klasse-analytik skitserer redaktørerne et sæt social-ontologiske antagelser. For det første er klasser ikke kollektive aktører, de handler ikke i sig selv og ud fra beslutninger og strategier. For det andet har klasser objektive interesser bestemt ud fra deres klasserelationer, men disse interesser fører ikke til nogen klassebevidsthed i sig selv. For det tredje betinges klassebevidstheden hos en klasse af produktionsforholdene. Og for det fjerde udpeges proletariatet eller i bredere forstand arbejderklassen som den samfundsforandrende aktør i kraft af dens klasseplacering.

Bogen er skrevet før den asiatiske finansielle krise i 1997-98 og derfor er analysen præget af den hidtidige økonomiske højkonjunktur. Det giver sig blandt andet udtryk i den vægt, som forfatterne tillægger fremvæksten af de nye middelklasser og deres roller i de sydøstasiatiske samfundsformationer samt eksistensen af eller muligheden for 'sociale kontrakter' med et udviklingsmæssigt sigte, dvs. etableringen af et udviklingsbærende 'klassekompromis' gennem socio-politiske alliancer. Begreber som 'udviklingsalliance' og 'klassealliance' lå dermed snublende nær deres tilgang til en klasse-analytisk fortolkning af hurtig økonomisk udvikling i Sydøstasien, men den forblev uartikuleret.

Udviklingsstat og klassealliancer i Østasien

På samme tid fremlagde Peter Evans en lignende dynamisk analyse af udviklingsprocesser og forandringer i Latinamerika, Afrika og Asien.²⁷ Evans' centrale begreb er 'indlejret autonomi', 'embedded autonomy', der består af statens autonomi og dens forankring i sam-

fundet. Statslig autonomi udgøres af et central styret og kompetent teknokrati, der følger bureaukratiske principper om ansættelse, arbejdsdag, belønning og karriere, og som forvalter en overordnet økonomisk nationalistisk vision eller udviklingsprojekt. Social indlejring udgøres af en fortsat informationsudveksling gennem dialog og konsultation mellem staten og private økonomiske aktører, især storindustrielle koncerner om planer og politikkers hensigtsmæssighed og resultater. Den indlejrede autonomi gør det muligt for magthaverne at forfølge en langsigtet udviklingsstrategi, og samtidig justere den løbende ud fra dens resultater i form af økonomisk vækst, industriel differentiering og opgradering, eksportfremgang, teknologiudvikling, beskæftigelsestilvækst, uddannelser og opkvalificering mm. Den kontra-faktiske antagelse er, at hvis staten er autonom men ikke socialt indlejret fører det let til politisk fiasko, fordi regering og administration mangler information om, hvad der foregår. Hvis regering og stat er indlejret socialt, men ikke politisk-administrativt autonom, fører det til, at politikken overtages af interessenterne, og udviklingsprojektet kollapse i korruption og særinteresser.

De dynamiske elementer i Evans' teori går nu ud på, at en succesfuld udviklingsstat fører til fremvæksten af et stærkt borgerskab, nationalt i tilfældet Sydkorea og Taiwan, og internationalt i tilfældet Singapore. Dette storborgerskab bliver efterhånden mindre afhængig af og knyttet til statens understøttende og disciplinerende politik, og når det bliver internationaliseret får det også adgang til andre ressourcer, ikke mindst det internationale finansielle system. Dermed kan staten ikke længere styre erhvervslivet som før gennem det lokale og statsstyrede finansielle system. En magtfuld stat er blevet modsvaret af et stærkt borgerskab. Evans' teori går ud på, at den eneste måde at fortsætte en dynamisk udvikling er ved at skabe en 'udvidet indlejret autonomi' i den forstand, at flere interessegrupper lukkes ind i varmen, hvorved storborgerskabets magt svækkes og afbalanceres. Denne udvidelse kan ske gennem politisk demokrati-

sering og/eller gennem opbygningen af korporative institutioner. Sydkorea er et glimrende eksempel på denne dynamik, hvor et militærstyre skabte en udviklingsstat, der førte til et nyindustrielt samfund domineret af konglomerater (Hyundai, Samsung etc.), hvorefter det politiske system ændredes fra militærdiktatur til konsolideret politisk demokrati fra 1987 til 1997. Kort sagt, en snæver magtalliance ændredes til en bredere magtalliance, samtidig med at det økonomisk-nationalistiske udviklingsprogram erstattedes med et globaliseringsprogram, og udviklingsstaten svækkedes.

Evans' teori om 'indlejret autonomi' flugter med teorien om 'styret interdependens' af Weis m.fl.²⁸ Linda Weis og medforfattere taler om 'styret gensidig afhængighed', og denne interne afhængighed modsvares af en ekstern gensidig afhængighed, hvor styret bakkes op af fremmede magt i en international alliance eller et understøttende netværk. Men hvor Evans og Weis m.fl. søger at forklare 'udviklingsstatens' karakter og udviklingsmæssige effektivitet, går Doner, Slater og Richie²⁹ på jagt efter en forklaring af, hvorfor sådanne 'udviklingsstater' fremdeles kun voksede frem i Østasien eller mere præcist i Sydkorea, Taiwan og Singapore – når vi ser bort fra Japan som modellens 'moder'.

Doner-gruppen argumenterer, at udviklingsstaterne i Østasien blev skabt grundet den 'systemiske sårbarhed' som de politiske regimer befandt sig i. Den systemiske sårbarhed består af tre økonomisk-politiske udfordringer: 1) interne sociale modsætninger, der kan føre til social revolution, hvis de ikke tøjles gennem brede koalitioner og socioøkonomisk omfordeling; 2) eksterne sikkerhedstrusler, der kræver ressource til militær oprustning; og 3) fraværet af rige naturressourcer eller eksterne finansielle kilder, som kan sikre de nødvendige midler til at sikre de politiske alliancer og den militære kapacitet. Når regimet befinder sig i 'systemisk sårbarhed' er der kun én mulighed for overlevelse: etableringen af en udviklingsstat, der kan varetage en langsigtet økonomisk opbygning og industrialisering

og derigennem skaffe midlerne til systemets overlevelse og institutionalisering.

Selvfølgelig fremstår teorierne om Østasiens udviklingsstater ikke uimodsagt. Verdensbankens 'mirakel' analyse³⁰ viste således, at Botswana overhalede de østasiatiske tigerøkonomier i langvarig økonomisk vækst, men det afrikanske mirakel blev mere set som en enlig svale. Mauritius er blevet fremhævet som et eksempel på en afrikansk udviklingsstat, hvor repressionen af arbejderklassen var langt mindre end i Østasien.³¹ Endelig affærdiges Doner-gruppens teori af Stubbs, der påpeger, at Sydkorea, Taiwan og Singapore havde adgang til ekstern militær og finansiel bistand fra USA og derfor ikke befandt sig i en 'systemisk sårbarhed'.³²

Helt så enkelt er det dog ikke at falsificere teorien om systemisk sårbarhed. For eksempel reducerede USA netop sin udviklingsbistand til Sydkorea ganske kraftigt i 1960erne som følge af Vietnam-krigen, og det var også i denne periode, at det politiske regime i Sydkorea begyndte opbygningen af udviklingsstaten samt formulering og implementering af strategisk industripolitik.³³ Taiwans sikkerhedssituation har hele tiden været ekstremt sårbar, og øsamfundet har satset på at skabe økonomisk og finansiel autonomi for enhver pris.³⁴ Singapore blev tvunget til det samme, da bystaten blev sparket ud af den malaysiske konføderation i 1965 og dermed mistede adgangen til byens tidligere hjemmemarked, og Storbritannien i årene derefter opgav den militære tilstedeværelse 'Øst for Suez', inklusiv Singapore.

Donor-gruppens komparative studie viser imidlertid også, at konfucianisme er fælles for de tre udviklingslande, men ikke for 'kontrolgruppen', Malaysia, Thailand og Indonesien. Kulturfaktoren integreres dog ikke i teori, selvom det synes rimeligt enkelt. Konfucianismen er blevet genfortolket, siden Weber forklarede den manglende kapitalisme i Østasien med konfucianismen. Neo-konfucianismen legitimerer kommerciel aktivitet, og den legitimerer stadig en autoritær stat, når staten leverer økonomisk fremgang for brede dele af befolkningen.

Diskussionerne om 'systemisk sårbarhed' viser dog, at operationaliseringen af begreberne er vanskelige og diskuterbare. Teoretisk set fremstår Doner-gruppens begreb om 'brede koalitioner' således noget diffust, for hvor brede var alliancerne i Sydkorea og Taiwan, når arbejderklassen blev marginaliseret og undertrykt? Og hvorfor blev den snævre alliance mellem militær, stat og storkapital undermineret og afløst af en demokratiseringsproces i Sydkorea og Taiwan? Skyldes det afviklingen af systemisk sårbarhed gennem økonomisk vækst og den storpolitiske detente mellem USA og USSR, der endte med Sovjetblokkens sammenbrud? Hvilken indvirkning havde overgangen til demokratisk styre på industrialiseringsprocessen og de sociale forhold, og hvad blev der af udviklingsstaten efter den finansielle krise i Østasien i 1997-98? Kan teorien om den østasiatiske udviklingsstat generaliseres til andre udviklingslande? Er den stadig gyldig og anvendelig i en mere globalt integreret økonomi? Der er mange spørgsmål, men udviklingsstatens problematik er ikke blevet mindre vigtig i det 21. århundrede.³⁵ Dertil kommer, at Østasien ser ud til at have klaret den nye globale finanskrise og økonomiske recession bedre end det globale Nord, dvs. USA, Europa og Japan.

Den politiske proces, udviklingskoalitioner og bæredygtig udvikling

En mere generel politisk orienteret teori om udviklingsstaten er formuleret af Adrian Leftwich igennem de seneste 10-15 år. Han har gentagne gange slået til lyd for, at udviklingsforskningen mere generelt skulle opprioritere studiet af politiske processer og dermed kollektiv handling, 'agency', i udviklingsproblematikken. I et af Leftwich's seneste bidrag udmønter han tilgangen med et forslag til at koncentrere analysen omkring forekomsten af 'udviklingskoalitioner' eller 'vækstkoalitioner'. Hans centrale argumentation går ud på, at forklaringen på vedvarende økonomisk vækst og udvikling findes i eksistensen af til-

strækkeligt inklusive udviklingskoalitioner eller vækstkoalitioner. Disse koalitioner opbygger de nødvendige institutioner, der sikrer økonomisk og social udvikling, og de fremmer kerne-institutionerne i en effektiv stat, og endelig løser de politiske, sociale og økonomiske problemer gennem formelt og uformelt samarbejde på kryds og tværs.³⁶

Leftwich sammenkæder dermed levedygtig udvikling med effektive (udviklings)stater og samarbejdende eliter (vækstkoalitioner) og begrunder påstanden teoretisk ud fra teorier om kollektiv handling. Leftwich koger sin teoretiske model ned til fem hypoteser: 1) Udviklingsprocessen kræver løsning af en række kollektive handlingsproblemer; 2) denne problemløsning kræver politiske forhandlinger og løsninger; 3) koalitioner er politiske løsninger på sådanne kollektive handlingsproblemer. 4) Langtidsholdbare koalitioner skaber stabile og effektive stater; og 5) succesfulde økonomiske udviklingsforløb er historien om succesfulde koalitioner.³⁷

Men Leftwich lader det ikke bliver der. Han foreslår noget i retning af et paradigmatiske skifte i udviklingsforskningen. Spørgsmålet er, om han slår åbne døre ind. Udpegningen af 'udviklingskoalitioner' som nøglen til succes ligger i hvert fald i tiden. Nyere internationale bistandspolitiske tiltag som Verdensbankens 'Comprehensive Development Framework' fra 1999 og Pariser-Deklarationen om bistandens effektivisering fra 2005 støtter en lokalt forankret udviklingspolitik baseret på brede koalitioner internt mellem udviklingslandets centrale aktører og eksternt mellem modtagerland og donor-landene. Hverken Leftwich eller internationale donor-organisationer eller institutioner specificerer dog karakteren af og det sociale grundlag for sådanne koalitioner, ej heller hvordan sådanne koalitioner hænger sammen med bestemte udviklingspolitikker og deres konsekvenser. Ingen synes at trække på marxistisk inspireret klasseanalyse i forsøget på at forankre analysen økonomisk og socialt i en given samfundsformation og forstå alliance-problematikkens dynamiske konflikter og samarbejds-

relationer. Mere grundlæggende er spørgsmålet selvfølgelig, hvordan man teoretisk skulle kunne begrunde bredere udviklingsalliancer på tværs af antagonistiske klasse modsætninger, sådan som den kritiske klasseanalyse foreskriver, at kapitalismen er skruet sammen nationalt og internationalt.

Hegemoni, klassealliancer og det historiske kompromis

Aben ligger måske begravet i den marxistiske klasse-analyses dialektik. Som det er blevet påpeget af blandt andet Erik Olin Wright³⁸ er klasserne indbyrdes afhængige af hinanden i den økonomiske reproduktionsproces samtidig med, at de har modstående økonomiske interesser. I et produktionssystem-perspektiv må de centrale sociale klasser nødvendigvis samarbejde mere eller mindre, da de netop leverer forskellige eksistentielle input til den samlede produktionsproces. Som bekendte stopper strejker eller lockout produktionen, og generalstrejker eller lockout lammer samfund. Uden produktion intet liv, og uden samfundsproduktion intet samfund. Kun gennem øget produktivitet på langt sigt kan den gennemsnitlige realløn og realindkomst hæves. Derfor kræver det et langsigtet '*klasse-kompromis*' – et historisk kompromis – at fortsætte klasse-samarbejdet om produktion og vækst på stadig mere avanceret niveau, samtidig med at der pågår en vedvarende klassekamp til afstemning af klasseinteresser og indflydelse, der igen kan afklare konditionerne for fornyet opgradering af produktionssystemet, arbejdsforholdene og profit- samt investeringsmulighederne, dvs. udvidet reproduktion af det økonomiske system, også kaldet økonomisk og social udvikling.

Marxistisk dialektik taler om modsætningernes *enhed* og *kamp*. Mens marxistisk klasseanalyse har lagt vægten på kampen og på klasseorganisationer som kamporganisationer, har 'revisionistiske' analyser forsøgt at afbalancere enheds- og kamp-perspektivet over tid, mens 'højre-socialistiske' ideologier har overbetonet enheden og i værste fald havnet i

‘national-socialisme’, ‘stalinisme’ eller drop-pet socialismen til fordel for ‘socialnationalisme’. Men i et historisk materialistisk perspektiv a la Robert Cox drives produktionssystemets udviklingsproces historisk frem af denne dialektik mellem sociale kræfters enhed og kamp, og systemet svækkes eller bryder sammen, når enten enheden eller kampen overbetones. Hvis klassekampen ophører på grund af den ene klasses afmagt, for eksempel gennem svækkelsen af arbejderbevægelsen som følge af kapitalens internationale mobilitet gennem udflytning af arbejdspladser eller import af fattige immigrantarbejdere på kortvarige kontrakter, svækkes presset for investering og innovation, alt andet lige. Hvis klassekampen skærpes med massestrejker og lockouter kan, som også Martinussen understregede, et produktionssystem bryde sammen, uden at et bedre system nødvendigvis opstår på resterne af det gamle system.

Fagforeningsfolk ved, at en faglig aktion har til formål at bringe fagforeningen tilbage til forhandlingsbordet og helst i en stærkere position, end før aktionen blev iværksat. Det ultimative mål er ikke at lukke virksomheden, men at forbedre løn, arbejds- og indflydelsesvilkår for de ansatte! Det økonomiske system er det integrerede middel dertil, og kun når dette system ikke længere kan levere ‘varen’, og forudsætningerne for et nyt økonomisk system er skabt i det gamle system, kan det nye system realiseres, og det gamle system transformeres – uden det kollektivt selvmord indtræffer. Sovjetunionens sammenbrud førte ikke til atomkrig eller til den totale opløsning af socialt liv i Sovjetunionens område, men til fremkomsten af nye republikker ud fra den regionale politiske struktur i det gamle system.

I det globale Syd består Columbus-ægget derfor dels i formuleringen af et udviklingsprojekt, der har legitimitet blandt de centrale aktører i udviklingslandet og dets omverden, og dels i om dette projekt faktisk virker i den givne situation og fører til en selvforstærkende udviklingsproces. Her synes nyere udviklingsforskning at være svar skyldig, når det gælder om at forklare udviklingssucces og -fi-

asko samt potentielle udviklingsmuligheder ud fra udviklingsprocessens sociale drivkræfter, dvs. ud fra en nuanceret klasse-analytik, der også besidder udviklingsstrategisk snævert. Men hvorfor også opfinde den dybe tallerken, når den faktisk allerede blev udfærdiget i 1970erne, dvs. i klasseanalysens guldalder i udviklingsforskningen.

Klasser, udviklingsmodeller og den chilenske lære

I bogen ‘Class Conflict and Economic Development in Chile, 1958-1973’ fra 1978 har den amerikanske politolog, Barbara Stallings, forsøgt at forklare sammenbruddet af tre udviklingsmodeller i Chiles nyere historie: Den *liberale* udviklingsmodel under Alessandri regimet 1958-64; den *reformistiske* udviklingsmodel under Frei-regimet 1964-70, og den *forbrugs-socialistiske* udviklingsmodel under Allende-regimet 1970-73. Hun afgrænsede sig dermed fra at se på en meget udbredt udviklingsmodel i datidens Latinamerika, den ‘brasilianske’ udviklingsmodel, der byggede på en koalition mellem et lokalt militærstyre, lokale agrare og industrielle eliter samt udenlandske kapitalgrupper og transnationale selskaber støttet af den regionale stormagt, USA. Denne neoliberale, repressive udviklingsmodel blev også brugt i starten af det chilenske militærdiktatur, Pinochet-regimet 1973-90, indtil udviklingsstrategien brød sammen omkring 1980, hvorefter regimet byggede på en udvidet klassealliance i 1980erne.

Stallings’ udviklingsmodel formuleres inden for rammerne af ‘udviklingens politiske økonomi’, hvis grundelementer er de sociale klasser, staten og udlandssektoren. Begrebet ‘udviklingsmodel’ består af en klassealliance og en udviklingsideologi, der omsættes til udviklingspolitik via kontrol med statsmagten. Definitionen på en klassealliance er en koalition af sociale klasser, klassefraktioner og sociale grupper med en klar hierarkisk struktur (Stalling 1978, 51). Dette hierarki udgøres af den hegemoniske klassefraktion, der leder allianceen og bestemmer dens overordnede stra-

tegi, magtblokken der udgøres af den hegemoniske samt andre medbestemmende klasser og fraktioner, allierede klasser og fraktioner der får del i de økonomiske goder som alliancen kontrollerer, og støtteklasser og fraktioner der først og fremmest tilslutter sig alliancens ideologi. Støtternes opbakning begrundes af ideologiske illusioner i den forstand, at de er ideologisk på linje med alliancens udviklingssideologi, men at de reelt ikke får materielt ud af alliancens udviklingspolitik.

Stallings står her i gæld til Nicos Poulantzas' klasse-analytik fra 1968,³⁹ men hun hænger sig ikke i franske abstraktioner og operationaliserer klassealliancen ved, 1) at identificerer de grupper f.eks. politiske partier, der deltager i en alliance og deres sociale basis f.eks. partiernes vælgergrupperinger; 2) at identificere de grupper der har fordele af den af alliancen førte politik, når de er ved magten; 3) at afdække de formelle og uformelle indflydelseskanaler, som forskellige grupper har på en regerende alliance.

Den konkrete analyse af de tre politiske alliancer, der regerede Chile i perioden 1958-73, dvs. højre-alliancen under det Nationale Parti, centrum-alliancen under det Kristeligt Demokratiske Parti, og venstre-alliancen 'Folkets Enhed' under det Kommunistiske Parti og Socialistpartiet, leder frem til følgende klasse-profil:

Højre-alliancens hegemoniske fraktion var den borgerlige industri-finansielle fraktion, mens agrarborgerskabet indgik i magtblokken. Ingen andre klasser eller fraktioner blev begunstiget af højre-alliancens politik, om end småborgerskabet og dele af arbejderklassen støttede op om den. Den smalle positive økonomiske effekt af alliancens politik førte til dens sammenbrud ved det efterfølgende valg, da støtteklasserne da havde gennemskuet illusionsnummeret.

Centrum-alliancen var mere sammensat. Magtblokken udgjordes af en moderne borgerlig industrifraktion og en fraktion af den småborgerlige intelligentsia, mens allierede klasser talte jordløse landarbejder og småbønder, funktionærgrupper i byerne samt slumbe-

boere. Hen over regeringsperioden øgedes modsætningerne mellem magtblokkens to fraktioner, alliancen skiftede karakter, og den borgerlige fløj fik øget indflydelse grænsende til hegemoni, indtil den skiftede side til højre-alliancen i slutningen af regeringsperioden.

Venstre-alliancens magtblok bestod af arbejderklassen, der var den hegemoniske klasse, og funktionærerne, mens småborgerskabsfraktioner udgjorde allierede grupperinger. Hen igennem regeringsperioden skærpedes Venstre-alliancens proletariske klassekarakter i retning af arbejderorganisationernes totale dominans med industriarbejderne i centrum. Venstre-alliancens politiske strategi om at skabe og fastholde en alliance af arbejderklassen og småborgerskabet faldt fra hinanden. Små og mellemstore erhvervsdrivende sluttede sig til modstanden mod Allende-regeringen og gjorde aktiv modstand mod Venstre-alliancens økonomiske politik gennem transportstrejker og blokader. Deres ekstra-parlamentariske aktivitet medvirkede til at bane vejen for militærkuppet.

Ifølge Stallings afgøres en udviklingsmodells umiddelbare succes eller fiasko af relationerne mellem klasseorganisationerne, statens interventioner og økonomiens internationaliseringsgrad,⁴⁰ men mere grundlæggende afgøres udviklingsmodellens effektivitet af, om udviklingspolitikken reproducerer eller transformerer de grundlæggende produktionsrelationer, produktionsmåden. Når alle tre udviklingsmodeller mislykkedes i Chile, skyldes det netop, at de ikke samlet set omfattede, integrerede og responderede på alle tre aspekter af Chiles politiske økonomi: de stærke klasseorganisationer på såvel arbejder som kapital siden, den stærke statsinterventionisme i landets økonomi, og den chilenske økonomis internationale afhængighed af ikke mindst USA. Det lykkedes ikke under nogen af regeringerne at opbygge en klasse-alliance, der tog højde for alle disse kritiske forhold, hvilket igen betød, at den bærende klassealliance og dermed udviklingsmodellen faldt sammen.

Investerings-socialistisk udviklingsmodel og demokratisk socialisme

I Chile ville kun én udviklingsmodel have chance for succes: en investerings-orienteret socialistisk udviklingsmodel, hævder Stallings. Argumentet er, at Chiles problemer er økonomisk-strukturelle, og at de derfor ikke kan løses gennem brug af en keynesiansk, finanspolitisk og efterspørgsels-drevet økonomisk politik, således som Allende styret forsøgte det. Det ender bare i høj inflation, omfattende arbejdskonflikter og faldende privatinvesteringer. Hagen ved Stallings alternative udviklingsmodel er, at en akkumulations-socialistisk strategi skulle gennemføres i et politisk-demokratisk system, når Pinochet-styret en gang var faldet sammen, men hun forventer, at den chilenske befolkning vil acceptere en sådan langsigtet udviklingsstrategi ud fra de erfaringer, som de havde fået med de foregående udviklingsmodeller, inklusiv Pinochet-regimets 'brasilianske' model.

I 1978 forudså Stallings ikke, hvor længe Pinochet-diktaturet holdt sig ved magten, og hvor grundlæggende det ændrede Chile's institutioner og politiske økonomi. Godt nok har Chile haft centrum-venstre koalitionsregeringen siden militærdiktaturets fald i 1990, men de nye sociale bevægelser er svundet ind, og diktaturets 'arv' er indskrevet i forfatningen og cementeret i produktionsstrukturen. Undertrykkelsen under diktaturet huskes stadig af mange, om end tidlige omtalte studie af Jørgen Anker også viste, at sociale bevægelser 'sover' og vil kunne reaktiveres om nødvendigt. Samtidig har Chile's økonomiske udvikling været en succes siden 1980'erne, efter at regimet slog ind på en mere åben og markedsdrevne strategi sammenkoblet med en aktiv industripolitik til fremme af nye eksport niches.⁴¹ Politik-understøttet og markeds-baseret økonomisk vækst og udvikling kunne faktisk lade sig gøre både under den chilenske militærjunta og senere under en centrum-venstre alliance. Akkumulations-perspektivet er baseret på høje investeringsrater, hvilket netop har karakteriseret de østasiatiske 'mirakel' økono-

mier, men her er investeringerne også modsvaret af høj privat opsparing, der skyldes manglen på et offentligt social sikkerhedssystem, og massive udenlandske kapitaloverførsler, der er sket i form af enten statslig låntagning eller private direkte udlandsinvesteringer.

Stallings' klasseanalyse af chilenske udviklingsmodeller demonstrerer, at det kan lade sig gøre at omsætte abstrakte klassebegreber og analyser til empiriske studier, der leverer en nuanceret og kritisk forståelse af en udviklingsproces, der blev stadig mere progressiv set i et marxistisk perspektiv, men som også endte i en tragedie for den chilenske arbejderbevægelse, arbejderklasse og størstedelen af befolkningen.⁴² Hendes analytiske begrebsramme for klassealliance-problematikken i et udviklingsperspektiv er stadig en af de mest differentierede og såvel empirisk som teoretisk velunderbyggede klasseanalyser, der er foretaget, og den overgår i den forstand Leftwich's skitse til analyse af 'udviklingskoalitioner'. Men samtidig gjaldt den en samfundsbildning, hvor klassemodsatninger og klasseorganisering var meget fremtrædende socialt, politisk og kulturelt, og den diagnosticerer en samfundsmæssige udviklingsproces i en tid, hvor den økonomiske globalisering ikke var så fremherskende som i dag, om end Chiles økonomi var ekstraverteret.

En ting er dog at forklare et udviklingsforløb, noget andet at opstille en relevant og troværdig udviklingsstrategi. Her synes Stallings at overvurdere en udviklingsstrategis ideologiske bæreevne, om end centrum-venstre overtog den parlamentariske magt efter Pinochet-styrets fald. Hun indlægger ikke en præmis om, at det nye system skal være *rudimentært tilstede* i det gamle system.⁴³ F.eks. kan industrinationaliseringer ikke – uden at fremkalde en kontrarevolution – ske ved tvang, sådan som det forsøgtes i Chile, og hvorved det afgørende grundlag for en konservativ modmagt imod Allende-styret blev skabt. I en kapitalistisk markedsøkonomi må det ske ved 'kapitalistisk' ekspropriation', f.eks. ved aktiekøb på børsen. Sådan fik f.eks.

den malaysiske stat kontrol med engelsk ejede gummi og palmeolie plantager omkring 1980, og blandt andet sådan – i form af økonomisk demokrati – og understøttet af lovgivning forestillede den danske og svenske fagbevægelse sig at 'socialisere' erhvervslivet i 1970erne. Erhvervslivets organisationer overså ikke det realistiske i denne nye 'nordiske' udviklingsmodel, og de bekæmpede succesfuldt ideologien om 'økonomisk demokrati'.

Et andet problem med udviklingsmodellens klasseanalyse er, at den er *nationalt* orienteret på samme vis som udviklingens politiske økonomi. Den lider af metodologisk nationalisme.⁴⁴ Det var hensigtsmæssigt i nationalt centrerede økonomier, men det er problematisk i eksternt-orienterede og internationaliserede produktionssystemer som det chilenske i 1970erne, og mange mindre udviklingslande er det i det 21. århundrede. Hvis økonomien er transnational, men arbejderklassens organisering er national, bliver 'klassekampen' mere ulige end tidligere, og kapitalen vil have bedre kort på hånden og sandsynligvis få en stigende andel af det samlede overskud end lønmodtagerne, hvilket faktisk også synes at være sket igennem globaliseringens årtier. Klasseanalytikken må globaliseres, men ikke nødvendigvis sådan som van Linden foreslog det.

Et tredje problem er, at klasseanalysen alt-overvejende er *makroorienteret*, den taler om de store linier, grundstrukturer, tendenser og det lange sigt. Hvis man nærmer sig mikro-niveauet omkring de enkelte virksomheder, arbejdspladser og organisationerne, så maler den ofte med for brede pensler. Og hvis man ser på det korte sigt og de konkrete arbejdspladsproblemer, så er den ikke meget bevidt. Men manglen på en mikro-klasse analytik er dog kun tilsyneladende, hvis man ser klassebegrebet som et spørgsmål om arbejdskraftens formelle og reelle underordning af kapitalen. Den reelle underordning foregår på arbejdspladen i arbejdsprocessen og videre ud i et teknologisk-organisatorisk system af arbejdskontrol, f.eks. i den klassiske adskillelse af håndens og åndens arbejde i taylorismen og

den tekniske arbejdskontrol indbygget i fordismens samlebåndproduktion. Men alligevel savnes en virksomheds-orienteret klasseanalyse, der anerkender, at global økonomi drives frem af globale finansielle institutioner og transnationale selskaber med enorm rækkevidde, indflydelse og dynamik, og derfor ikke fokuserer på en national politisk økonomisk klassestruktur eller kontrol og modstand på den enkelte arbejdsplads og den konkrete arbejdsproces.

Samlet set synes selve *klasse-alliance* analytikken at være et godt udgangspunkt for at begribe udviklingsprocessen som en makroorienteret klassesdynamisk proces drevet af relationer mellem klassealliancer i en samfundsbildning indlejret i lokale, nationale og globale institutioner og strukturer. Stalling's klasse-alliance begreb integrerer så centrale dimensioner som politisk hegemoni og indflydelse, økonomiske og ikke-økonomiske gevinster samt ideologisk og kulturelt betinget identitet, oplevelser, erfaringer og udsyn. Klasse-alliance perspektivet er derfor ikke udtryk for økonomisk reduktionisme eller kulturel relativisme. Men denne triangulering af klasse-alliancens karakter og sammensathed risikerer dog at ende i en relativ ubestemmelighed af organiseringsformer, interesser og identiteter, og dens politisk-strategiske slagkraft virker ikke indlysende. Spørgsmålet er, om den mere anvendelses-orienterede udforskning af arbejdsmarkeder og arbejdspladsforhold i den globale økonomi og udviklingsproces har leveret nogle analytiske værktøjer, der kan anvendes strategisk af arbejderorganisationer på det globale mikro-niveau.

Globale arbejdsstudier i et udviklingsperspektiv

Hvis vi anskuer klasseproblematikken i et institutionelt arbejdsmarkedsperspektiv, findes der en forskning, der også forsøger at spænde over de centrale klasser og aktører i en kapitalistisk markedsøkonomi. Denne forskning fokuserer på arbejdsmarkedsorganisationerne og deres relationer og går under betegnelsen 'In-

dustrial Relations', IR. IR-forskningen omfatter forholdet mellem arbejdsgivere og arbejdstagere samt staten og andre interessenter, dvs. det centrale felt hvor de økonomiske klassemodsetsninger skulle komme klarest frem i en kapitalistisk markedsøkonomi.

Inden for udviklingsforskningen fulgte IR studierne i begyndelsen det paradigme, der var udformet i Nord. Det indebar en fokusering på det formelle arbejdsmarked og dets formelle institutioner som f.eks. det arbejdsretlige system og organisationer som fagforeninger og arbejdsgiversammenslutninger.⁴⁵ Omkring 1980 opstod de 'Nye Internationale Arbejdsstudier', NILS, som forsøgte at dreje interessen over på det uformelle arbejdsmarked, løsarbejdere, migrantarbejdere, kvinders løn og ikke lønmæssige arbejde.⁴⁶ NILS-tilgangen svækkedes dog i løbet af 1990erne sammen med den generelt aftagende interesse for arbejdsmarkedsorganisering og lønarbejder-synsvinklen.⁴⁷ Først omkring 2000 skete der en ny opblussen af NILS-forskningen delvist under indtryk af anti-globaliseringsbevægelsens gennemslag i 1999 og etableringen af 'World Social Summit' i 2001 som alternativ til 'World Economic Forum', mødestedet for den internationale politiske og erhvervs-mæssige elite. Men selvom publikationsniveauet løftedes i det 21. Århundrede,⁴⁸ blev hverken IR-forskningen eller NILS styrket afgørende som akademisk disciplin til trods for kapitalismens globale fremmarch – måske med undtagelse af arbejderhistorieforskningen i det globale Syd.⁴⁹

Før en revitalisering og sammensmeltning af den globale IR forskning og de globale arbejdsstudier kan finde sted skal en række analytiske problemer takles.⁵⁰ For det første niveauforskyder den økonomiske globaliseringsproces så at sige klassegenesen i dobbelt forstand fra et nationalt niveau til dels et transnationalt niveau og dels et virksomhedsmæssigt niveau. Den transnationale virksomhed får dermed en central betydning for oplevelsen af klassemodsetsninger og den kollektive organisering af klassefællesskaber. For at forstå problematikken og finde slagkraftige

svar herpå kræves en analytik, der kan afdække de internationale virksomhedsøkonomiske transaktioner og spotte punkter, hvor internationalt fagligt samarbejde og kampagner kan lægge pres på arbejdsgiveren og skabe en fælles magtbase til at forbedre forholdene, hvor de er værst og derigennem bidrage til at udjævne den global ulighed fra neden. Helt konkret bliver spørgsmålet for eksempel, om og i givet fald hvordan arbejdere på en APM-Mærsk fabrik i Danmark, hvor de har et udmærket forhold til arbejdsgiveren, skal være solidariske med kvindelige arbejdere på en APM-Mærsk kontrolleret fabrik i Malaysia, der kæmper for deres ret til faglig organisering og kollektiv forhandling, hvilket ledelsen nægter dem.⁵¹

I den konkrete sag blev den internationale støtte til de ansatte på den malaysiske arbejdsplads og deres industriforbund leveret at en fagforenings NGO (AIF Roskilde) med økonomisk støtte fra, men ikke med direkte involvering af de relevante fagforbund (KAD, senere 3F). Udgangen på den 30 år gamle sag fra 1975 blev, at de malaysiske arbejdere og deres industriforbund vandt sagen i det civilretlige system i Malaysia i 2005. På det tidspunkt havde APM-Mærsk afhændet Mærsk Medical og dermed den malaysiske virksomhed til kapitalfonden Nordic Capital, der omdannede Mærsk division til Unomedical. Unomedical indgik fodslæbende overenskomst med det malaysiske industriforbund i 2006. Imens fortsatte udflytningen af arbejdspladser fra Danmark til Tjekkiet og Mexico, og Unomedical blev også omstruktureret og sammenlagt med et andet selskab inden for Nordic Capital. Mere overraskende blev danske AIF nedlagt som LO's NGO-organisation med den begrundelse, at LO ville styrke det internationale arbejde! Kan dette forløb fortolkes sådan, at operationen lykkedes, men doktoren døde?

Forklaringen på, at det efter 30 års kamp lykkedes at få anerkendt det malaysiske industriforbund og forhandle en overenskomst i hus, er ikke primært den danske NGO indsats, men udfaldet af den juridiske proces i det ar-

bejdsretlige og det civilretlige system i Malaysia. Denne proces blev holdt i gang takket være en stædig indsats af arbejderkollektivet på virksomheden og det malaysiske industriforbund, og den udløste også en vild strejke og afskedigelse af fagforeningsaktivister i Malaysia. Den danske NGO førte en omfattende kampagne, og dens mest innovative tiltag var at indklage APM-Mærsk for den nyligt oprettede treparts-institution, OECDs Nationale Kontaktpunkt. Dermed blev APM-Mærsk den første virksomhed til at skulle forsvare sig imod beskyldninger om at bryde OECDs adfærdskodeks for multinationale koncerner i dette forum. Udgangen blev, at Unomedical lovede at rette sig efter den endelige domsafgørelse i Malaysia, men NGOen kunne ikke uden involvering af tredjepart overtale APM-Mærsk eller Nordic Capital til at acceptere en af de basale og internationale godkendte arbejdstagerrettigheder, retten til at organisere sig og forhandle kollektiv overenskomst. Den kunne heller ikke mobilisere den danske fagbevægelse til at gå direkte ind i den internationale kampagne. Hvorfor?

Til kritikken af den globale politiske virksomhedsøkonomi

Dermed er vi ovre i det andet problem. Marxistisk klasseanalyse har ikke hidtil leveret brugbare strategiske analyseredskaber til arbejdstagersiden på virksomhedsniveau af den aktuelle transnationale transformationsproces, hvor det globale Nord afindustrialiseres og det globale Syd undergår punktvis industrialisering med omstruktureringer af økonomier og arbejdspladser. Samlet set er der tale om en global forandringsproces, der også er blevet kaldt 'den 2. store transformation'.⁵² Det kunne skyldes, at klasse-analytikken baseres på kritikken af den nationale politiske økonomi og ikke på kritikken af den globale politiske virksomhedsøkonomi.

Udgangspunktet for Marx's kapitalisme kritik var varen og vareformen, hvorfra abstraktionsprocessen førte til afdækningen af merarbejde og merværdi samt den bagvedlig-

gende udbytningsproces, akkumuleringsproces og kapitalens udvidede reproduktionsproces. Det paradoksale er, at vare- og værdiproblematikken så at sige forener marxismens mikro politisk-økonomiske afsæt i merværdibegrebet med to betydningsfulde grene af moderne international erhvervsøkonomi, nemlig dels værdikæde begrebet i Michael Porters strategisk-orienterede industri- og klyngeanalyser⁵³ fra 1980erne, og dels vare- og værdikæde begrebet i Global Vare Kæde og Global Værdikæde teori,⁵⁴ der har vundet frem i international udviklingsforskning siden 1990erne.

Begge disse teoretiske tilgange bygger på det samme værditilvækst begreb, hvor virksomheden er i centrum, og hvor værdiskabelsen stammer fra køb og salg af varer, kapital, ledelse og arbejdskraft samt værdiskabende aktiviteter, leveret og lokaliseret ud fra et globalt virksomhedsøkonomisk perspektiv og styret af den globale værdikædes ledende firmaer. Men i et sådant transnationalt virksomhedsperspektiv indtager arbejdskraften dog ofte en underordnet rolle som omkostnings- eller investeringsobjekt.⁵⁵ Arbejdsaspektet af globale værdikæder er dog kommet under luppen i et udviklingsteoretisk perspektiv, hvor man især har fokuseret på spørgsmål om internationale standarder, inklusiv arbejdsstandarder, som reguleringsmekanismer og disse globale transaktionssystemer.⁵⁶ Marcel van der Linden foreslår at begrebsliggøre værdikæder som 'arbejds kæder' og åbner dermed op for en ny vinkel i den globale arbejdshistorieforskning.⁵⁷ Men den mest radikale brug af international erhvervsøkonomisk teori i et arbejder-perspektiv er begået af to amerikanske forskere, Kate Bronfenbrenner og Tom Juravich.⁵⁸

De to har udviklet et fagforenings-orienteret analyseredskab til strategisk undersøgelse af store internationale koncerner for at finde frem til, hvor man skal øge presset fra arbejdstager side gennem faglige kampagner med henblik på at få forhandlet og vedtaget krav, som arbejdsgiveren er imod. Dette analyseredskab angiver måder at identificere sel-

skabets strategiske vækstforretninger, profitable aktiviteter, kritiske beslutningstagere og selskabets værdikæder i form af globale forsyningskæder og distributionskanaler. Såfremt sådanne kritiske punkter kan findes og rammes gennem internationale kampagner, har arbejderne organisationer gode kort på hånden. Analysen af APM-Mærsk koncernen ville have vist, at Dansk Supermarked med Netto-kæden var en 'pengemaskine', hvor en kampagne måske kunne have presset firmaet på indtjening og renommé (Wad 2007). Men det er ikke altid tilstrækkeligt. Transnationale selskaber kan også i princippet gennemføre den omvendte analyse af arbejdskæderne og deres organisationer, og de har store magtressourcer til deres rådighed. Hele CSR bevægelsen kan ses som en progressiv måde proaktivt at imødekomme relevant kritik af egenrådige og grådige selskaber og deres internationale aktiviteter og derigennem foregribe regulerende lovgivning og dårlig medieomtale. Samtidig prøver selskaberne selv at overtage eller udfylder den sociale funktion, som fagorganisationer tidligere varetog, og som de nu ofte er for svage til at udføre ikke mindst i det Globale Syd.

Dermed dukker det tredje problem op i horisonten. Den globale svækkelse af den organiserede arbejdsstyrke, primært fagforeninger og arbejderpartier, har værende intimt forbundet med svækkelsen af den globale arbejdsforskning.⁵⁹ Ifølge Kaufman sker det til trods for, at den institutionelle arbejdsmarkedsteori ikke er begrænset til disse sociale aktører, men udmærket beskriver og forklarer arbejdsmarkedets forhold, hvor formelle arbejdsmarkedsinstitutioner ikke findes, eller hvor arbejdsmarkedet reguleres på anden måde end gennem kollektive aftaler mellem arbejdsgiver- og arbejdstagerorganisationer. At han på længere sigt er optimistisk på vegne af den globale arbejdsforskning, begrundes han med, at "arbejdsmarkedsinstitutioner må have en fremtid, fordi den virkeliggjorte kapitalisme ikke kan overleve uden dem".⁶⁰ Dermed siger han også at IR-forskning og IR-praksis ikke er anti-kapitalistisk eller anti-marked: "faktisk er

det forskningens formål at forbedre funktionen af markedssystemet og kapitalismen".⁶¹

Global arbejdsforskning behøver nu ikke kun at være relevant inden for systemets rammer. Robert Cox opererer med to typer teori, en kritisk teori og en problemløsende teori.⁶² I Cox' perspektiv ville Kaufman og med ham den dominerende institutionelle arbejdsforskning kunne betegnes om 'problem-løsende' teori, mens Hoogvelt's tilgang ville være udtryk for 'kritisk' teori. Det strategiske moment indebærer selvfølgelig at sammenkoble de to typer teori i en form for pragmatisk og kritisk realisme, hvor forudsætningen for, at den globale kapitalisme kan transformeres til et globalt og inklusivt demokratisk politisk-økonomisk system antages at være en kapitalisme, der har udviklet det globale produktionssystem til et stade, hvor menneskeheden kan yde efter evne og modtage efter behov på bæredygtig vis. Det forudsætter igen en global alliance af virksomheder, arbejdstagerorganisationer og sociale bevægelser, der har udviklet en global vision, strategi og styringsmekanismer for, hvordan dette høj-produktive system kan ændres grundlæggende til et mere humanitært system, der er i balance med klodens økologiske bæreevne.

I en sådan situation kunne man tale om eksistensen af en rivaliserende eller alternativ 'historisk struktur' på globalt niveau, og den struktur synes at have lange udsigter, globalt eller ej. Skal fattigdommen afskaffes globalt, kræver det enorme ressourcer, og skal alle klodens indbyggere have en levestandard på vestligt niveau, vil det udfordre det økologiske grundlag for produktionssystemet. Hvis ikke de materielle og teknologiske forudsætninger er til stede, løber vi en stor risiko for, at sådan en overgangsproces ender i diktatur, masseundertrykkelse og fattigdom, sådan som det skete med visionen om det planøkonomiske, socialistiske overgangssamfund. Det endte i statssocialistiske regressions-samfund og en returbillet til markedsøkonomi.

Konklusion

Den tredje Verden faldt sammen reelt og begrebsligt som følge af efter(verdens)krigstidens østasiatiske industrielle revolution. Den skabte en betydelig differentiering af udviklingslandene i industrialiserende ulande (NIC landene) og de postkoloniale råvareproducerende og subsistensøkonomiske ulande. Dermed kompliceredes brugen af marxistisk klasseanalyse, fordi udviklingslandene blev mere og mere heterogene internt og på tværs af hinanden. Men samtidig med industrikapitalismens globale udbredelse og statsocialismens sammenbrud eller transformation til markedsocialisme i det globale Syd skulle marxistisk klasseanalyse, teoretisk set, også blive mere relevant og udbredt.

Det har derfor været et paradoks, at den kritiske klasseanalyse er (næsten) forsvundet fra den herskende akademiske dagsorden i udviklingsforskningen, ligesom samfundsvidenskaben om arbejdsmarkedets institutionelle forhold, klassisk i form af 'Industrial Relations', hvor de formelle klasseorganisationer og deres indbyrdes relationer er i centrum og inden for udviklingsforskningen i form af 'Nye Internationale Arbejdsstudier', er blevet marginaliseret eller omdefinert inden for de højere uddannelser i den vestlige verden. Artiklen har argumenteret, at disse tendenser hænger sammen med videnskabssociologiske og videnskabsteoretiske forhold. De samfundsproblemer, som begrunder deres relevans, er blevet fortrængt fra den offentlige debat og politiske diskussion i den lange periode, hvor neoliberalismen har domineret internationalt, og hvor arbejderorganisationer og kollektiv modstand generelt set er aftaget i Nord som i Syd.

De nye sociale bevægelser, som vi har set i Latinamerika i 1980erne og globalt i slutningen af 1990erne, har en anden social klassebase og andre mere specifikke angrebepunkter som elendige boligforhold (slumbevægelser), kønsmæssig uligestilling (kvindebevægelser), etnisk og racemæssig diskriminering (menneskerettighedsbevægelser), forurening og global opvarmning (miljøbevægelser) og globali-

sering (anti-globaliseringsbevægelser) osv. Den latinamerikanske venstredrejning i de nye politiske demokratier hænger derimod efter alt at dømmes sammen med neoliberalismens dominans og senere fiasko mange steder, ligesom den lange tid i opposition fik venstrefløjs organisationer til at samles i alternative koalitioner som f.eks. i Brasilien under Arbejderpartiet.

Spørgsmålet er, om den videnskabssociologiske forklaring – markedsideologiens succes frem til 2008 – vejer tungt nok til at begrunde, dels at sociale forhold, der udspringer af arbejdsliv og produktionsprocesser og dermed er så eksistentielt for menneskers levevilkår, indtager så lille en betydning i forståelsen af globale udviklingsprocesser, og dels at en marxistisk tilgang til klasseanalyse nedtones eller forsvinder fra samfundsvidenskabelig udviklingsforskning, når den tager afsæt i arbejdsmæssige modsætningsforhold og påpeger, hvordan disse uligheder og modsætninger transformeres til globale klasse-mæssige kløfter.

Den videnskabsteoretiske vinkel på miseren følger en forklaring til, der er nok så vigtig. Klasseanalysen har været for simpel og ikke 'tilpasset' kompleksiteten i udviklingslandenes samfundsformationer, og den økonomiske globaliseringsproces har ikke gjort kompleksiteten mindre. Et forslag er derfor gået ud på at globalisere (arbejder)klassebegrebet og dermed teorigrundlaget for klasseanalysen, men de hidtidige forsøg har ikke bragt mere orden i virvaret og dermed den ønskede afklaring. Den udviklede kapitalismes 'kontradiktoriske klassepositioner' er blandt andet blevet tilføjet udviklingskapitalismens 'translokale klassepositioner'.

Det helt afgørende og springende punkt har været, om grundtesen – at klasser er bærere af sociale kræfter, der i givne situationer kan være samfundsforandrende – er blevet dekonstrueret og demonteret. Den postmarxistiske radikale kritik har sammen med dekonstruktivisme og postmodernisme afvist antagelsen af, at sociale klasser er den nødvendige forudsætning for dannelsen og udviklingen af revo-

lutionære sociale kræfter. Sociale kræfter, organisationer og bevægelser dannes på baggrund af deres identitet og oplevede uretfærdighed, ikke på grund af deres klasseposition, er det blevet hævdet. Denne artikel bevæger sig inden for rammerne af en (selv)kritisk realistisk udviklingsforskning og vedkender sig, at de nære problemer, sociale relationer og etniskkulturelle forhold spiller en stor rolle for mennesker og sociale bevægelser i udviklingslandene, men samtidig forfægtes forestillingen om, at det økonomiske liv, ejer og kontrolforhold omkring produktionsmidler og arbejde, virker afgørende ind på samfundsforhold og social forandring. De sociale klasser antages derfor stadig at være centrale drivkræfter i udviklingsprocessen.

I det seneste årti har udviklingsforskningen udpeget staten som en nøgelfaktor i udviklings- og underudviklingsprocesser, og i teorien om udviklingsstaten har forholdet mellem staten og erhvervslivet været fremhævet som en bærende intern social relation i form af 'indlejret autonomi'. Den eksterne dimension i form af internationale alliancer har også været tillagt stor forklaringsværdi for dannelsen af den strukturelle kondition, 'systemisk sårbarhed', der genererer udviklingsstaten. Med en effektiv udviklingsstat, der kobler sig ind i en ekspanderende international markedsøkonomi, har vi en slagkraftig forklaring på det østasiatiske 'mirakel', og samtidig en dynamisk forklaring, der viser, hvordan den økonomiske udvikling underminerer selvsamme alliance og nødvendiggør en udvidet samfundsmæssigt forankret autonomi i form af politisk demokratisering og/eller korporative institutionsudvikling.⁶³

Udviklingsstaten har imidlertid først og fremmest været en central faktor i Østasien, og dermed et denne teoridannelse blevet 'forankret' til en begrænset del af udviklingslandene. Denne begrænsning er dog blevet nuanceret med den institutionelle 'vending' i udviklingsforskningen, hvorved ikke blot samfundsmæssige institutioner er blevet teoretisk opgraderet, og hvor et mere nuanceret billede af stater i udviklingslandene er blevet tegnet

med identifikation af spotvise udviklingsstatsagtige agenturer og departementer, der kan fungere som drivkræfter i sektor-afgrænsede udviklingsprocesser. Forskning har ligeledes vist, at små og gradvise institutionelle ændringer kan have stor virkning og katalysere udviklingsprocessen, hvis den understøttes og udbygges over tid i en langsigtet reformproces. Endelig er begrebet 'udviklingskoalition' eller 'vækstkoalition' blevet sat på dagordenen som en mere specifik forklaring på, hvor og hvornår stater i udviklingslande kan gøre den magiske forskel mellem 'underudvikling' og 'udvikling'.

Denne mere politisk-orienterede teoridannelse bygger dog især på den klassiske forståelse af 'eliter' og ikke på en mere kritisk, marxistisk klasseanalyse. I teorien om udviklingsstaten opererer man stadig med et udfifferentieret begreb om koalitioner og deres sociale for ikke at sige klasse-mæssige basis. Men selve fokuseringen på alliance- og koalitionsproblematikken synes på en konstruktiv måde at kunne overvinde den social og klasse-mæssige heterogenitet og kompleksitet, der synes at have blokeret for en slagkraftig brug af klasseanalysen i udviklingsforskningen.

Det nye koncept om udviklingskoalitioner har dog ikke endnu leveret et mere differentieret og integreret metode til det analytisk-operationelle arbejde. Her har udviklingsforskningens 'gamle' politiske økonomi tidligere leveret teoretisk velfunderede og empirisk underbyggede analyser ud fra begrebet 'udviklingsmodel', der indbefatter en nuanceret forståelse af klassealliancer sammenkoblet med deres 'udviklingsideologi' og forankret i udviklingslandets reale politisk-økonomiske struktur og dynamik i en international kontekst.

Der synes alt i alt at være opstået et felt omkring klasseanalyse og udviklingskoalitioner, hvor nyere og ældre udviklingsforskning kan udfordre og inspirere hinanden. Men samtidig udvider den økonomiske globaliseringsproces problemfeltet fra et overvejende nationalt, samfundsmæssigt til et transnationalt systemfelt på den ene side og et globalt virk-

somhedsfelt på den anden side. Med øget fokus på sociale aktører, eliter eller klasseorganisationer, fremstår det virksomhedsrelaterede niveau af globale vare- og værdikæder som en smeltedigel hvor mikro-klasseanalysen kan få ny slagkraft. Der er først for nyligt blevet forsket i arbejdsaspektet af disse globale værdikæder. Internationale arbejdsstandarder er blevet sat på dagsordenen med fornyet styrke, begrebet 'arbejds-kæde' er blevet lanceret, ligesom nye fagforenings-orienterede analyse-redskaber er blevet udviklet. For at det arbejde kan lykkes, kræver det udviklingen af en kritisk politisk-økonomisk virksomhedstilgang, der så at sige bringer kritikken af den politiske økonomi nærmere den globale tidsalders centrale aktører, de transnationale selskaber og deres lønarbejdere og andre interesser. Analyser af globale arbejds-kæder må supplere analyser af globale vare- og værdikæder for at begribe bare et hjørne af det 21. århundredes udviklingsproces.

Noter

1. For eksempel Schmidt, Hersh, Fold (1998 206): "During the two decades preceding the 1990s, the notion of classes was a pivotal aspect of political and sociological analysis before almost fading away in recent years. It seems as if this marginalization of the class concept in social research was the outcome of, and response to, both the crisis of Marxism in the 1980s and the dissolution of 'real existing socialism'" (Schmidt, Hersh, Fold 1998,206).
2. Christensen 1974, 10.
3. Det global Nord og det globale Syd bruges i dag som betegnelse for hhv. de udviklede lande og udviklingslandene. Før 1990ernes globaliseringsdiskurs var Den tredje Verden den dominerende fællesbetegnelse for udviklingslandene. Her bruges ordene som ækvivalente betegnelser.
4. World Bank 1993.
5. Frank 1969.
6. Jørgen Dige Petersen på FAU konferensen 2009, 'Bringing the state back in: New roles and responsibilities for the 21st century state', 12-13 May 2009, Copenhagen Business School.
7. Dicken 2007, Weis 2003.
8. Leftwich 2009.
9. Wad 1998, 2000b.
10. Marx 1970, 1.bog, Forord til første oplag, 25.7,1867: "Enhver videnskabelig kritisk bedømmelse er mig velkommen. Hvad angår den såkaldte offentlige menings domme, som jeg aldrig har gjort indrømmelser til, holder jeg mig nu som før til den store florentiners valgsprog: Segui il tuo corso, e lascia dir le genti! (Følg din egen vej, og lad folk snakke!)"
11. Martinussen 1995, 18.
12. Hoogvelt 2001, 10-12.
13. Linden 2002.
14. For en diskussion af det marxske klassebegrebs relevans i forhold til den 'kreative' klasse og globaliseringsproblematikken, se Ougaard 2008 og Hansson 2009.
15. Veltmeyer & Petras 2000.
16. Veltmeyer & Petras 2000 (egen oversættelse).
17. Anker 2000.
18. Riethof 2004.
19. Corrales & Penfold 2007.
20. Anker 2003, 17.
21. Standing 1999. Kuruvilla & Erickson 2002, Fleming 2007.
22. Deyo 1984. Senere nuancerede Deyo (1989) denne karakteristik og påpegede, at kvindelige koreanske arbejdere havde været med i denne oppositionelle arbejderbevægelse, og at de var en bærende del af store strejker især i 1970erne (se også Koo 2001). Kvindelige industriarbejdere i Østasien har i det hele taget ikke været så underdanige, som nogle studier konkluderede (f.eks. Wad 2007).
23. Wad 2000a; Koo 2001. Jeong 2007.
24. Schmidt, Hersh & Fold 1998.
25. Exceptions are e.g. Fold & Wangel that analyze the migrant labour wage nexus as a particular mode of accumulation in Malaysia.
26. Schmidt, Hersch og Fold 1998, 13.
27. Evans 1997.
28. Weis 2003. Weis & Hobson 1995.
29. Doner, Slater og Richie 2005.
30. World Bank 1993.
31. Hallum. I: Jeppesen & Randahl, 2009, 19-20.
32. Stubbs 2009.
33. Casse 1985.
34. Lauridsen 2007.
35. Jeppesen & Randahl 2009.
36. Leftwich 2009, 12-13.
37. Leftwich 2009, 13.
38. Olin Wright 2005.
39. Poulantzas 1968.
40. Martinussen's såkaldte 'ekstravertering'.
41. Rodrik 2004.
42. Wad 1979.
43. "En samfundsformation går aldrig til grunde, før alle de produktivkræfter er udviklet, som den er vid

nok til at rumme, og nye højere produktionsforhold træder aldrig i stedet, før de materielle eksistensbetingelser for dem er fostret i det gamle samfunds skød". Marx, K. 1859. Dansk udgave 1973. Bind I, 356.

44. Metodologisk nationalisme indebærer, at omdrejningspunktet for analysen og dermed også forklaringer af udviklingssucces og fiasko, er staten eller det nationale niveau og de indre drivkræfter. Se Gore (1996, 77): "The currently dominant development policy paradigm attributes national economic success mainly to internal factors yet seeks to promote a liberal international economic order".

45. Bates 1970. Galenson & Odaka 1976.

46. Cohen 1980, Waterman 1983, Munck 1988

47. Dog med visse undtagelser som Rodgers, Fóti & Lauridsen 1996, og regionalt som Frenkel 1993.

48. Waterman 1998. Waterman & Munck 1999. Jepsen & Wad 2000. Munck 2002. Munck 2004. Webster et al. 2008.

49. Marcel van der Linden (2004) hævder i hvert fald, at historiografien om arbejderklassen i Latinamerika, Afrika og Asien er vokset kolossalt fra 1970erne frem til i dag. Denne forskydning af tyngdepunktet i arbejderhistorieforskningen må samtidig føre til en ændring af denne forsknings faglige karakter, begrebsapparat og empiriske metoder, argumenterer Linden. En global arbejderhistorie må være tværfaglig og integrere historiografi, sociologi, antropologi og IR-forskning. Det konstituerende begreb om arbejderklassen må udvides fra 'frie' lønarbejdere til andre former for 'kommercielt' arbejde eller arbejde som vareform. Og arbejderhistorien i Syd må i langt højere grad bygge på narrativ historiografi end den klassiske historieforskningens brug af skrevne kilder. Samlet set ligger en sådan arbejderhistorieforskning inden for NILS-perspektivet.

50. Taylor 2009. Munck 2009.

51. Wad 2007.

52. Munck 2002. Webster et al. 2008. Den industrielle revolution var ifølge Polanyi (1944) den første store transformation.

53. Porter 1985, 1990.

54. Gereffi et al. 2005?

55. Rugman 2009.

56. Barrientos 2007, Riisgaard 2005, 2009. For 'Labour agency' og globale fagforbund i globale produktionsnetværk, se Cumbers et al. 2008.

57. Linden 2004, 148

58. Bronfenbrenner 2007. Juravich 2007. Juravich & Bronfenbrenner 1999. Juravich & Bronfenbrenner 2003.

59. Kaufman 2004. Silver 2004.

60. Egen oversættelse: "industrial relations *must* have a future because real-life capitalism cannot survive without it" Kaufman 2004, 631.

61. Egen oversættelse: "...in fact, part of its purpose is to make the market system and capitalism work better. To accomplish this goal, industrial relations seeks to humanize, stabilize, professionalize, democratize and balance the market system through new and expanded institutions" Kaufman 2004, 631.

62. O'Brien & Williams 2007, 31.

63. Med langvarig økonomisk vækst er 'middelklassen' dukket op som en ny social gruppering i de nyindustrialiserende udviklingslande, og fremkomsten af mellemlagene har drejet opmærksomheden væk fra studier af arbejderklassen og arbejdsprocessen. Dog synes klassebegrebet på vej tilbage i analysen af verdenssamfundet i det globale Nord, og den videnskabs-teoretiske forankring af dette begreb vil helt givet få betydning for klasseanalysens fremtid. Det vil, historien tro, også få afsmittende virkning i det industrialiserende globale Syd, hvortil relokalisering af forskning og udviklingsaktiviteter er i fuld gang tillige med opbygning af national innovativ kapacitet i lande som Brasilien, Indien og Kina.

Litteratur

- Anker, Jørgen. Den chilenske fagbevægelse i 1990erne. *Den Ny Verden*, 33:2, s. 81-98 (2000).
- Anker, Jørgen. Lever bevægelserne stadig? *Arbejderhistorie*, 2003, 3, s. 1-19 (2003).
- Bates, Robert H. Approaches to the Study of Unions and Development. *Industrial Relations*, 9: 4, pp. 365-378 (1970).
- Barrientos, Stephanie and Smith, Sally. Do workers benefit from ethical trade? Assessing codes of labour practice in global production networks. *Third World Quarterly*, 28:4, pp. 713-729 (2007).
- Bronfenbrenner, Kate (ed). *Global Unions. Challenging Transnational Capital through Cross-Border Campaigns*. (Ithaca: ILR Press, Cornell University Press, 2007)
- Casse, Thorkil. The Non-Conventional Approach to Stability: The Case of South Korea. An Analysis of Macro-Economic Policy, 1979-84. *CDR Research Report* No. 5. (Copenhagen: Centre for Development Research, 1985).
- Chipper, Vivek. On the Decline of Class Analysis in South Asian Studies. *Critical Asian Studies*, 38:4, pp. 357-387 (2006).
- Christensen, Erik. *Lenin's revolutionsteorier*. (Aarhus 1974).
- Cohen, Robin. The "New" International Labour Studies. *Working Paper 27*. (Centre for Development Area Studies, McGill University, Montreal, 1980).
- Corrales, Javier and Penfold, Michael. Venezuela:

- Crowding out the Opposition. *Journal of Democracy*, 18:2, pp. 99-113 (2007).
- Cumbers, Andy; Nativel, Corinne; and Routledge, Paul. Labour agency and union positionalities in global production networks. *Journal of Economic Geography*, 8, pp. 369-387 (2008).
 - Deyo, Frederic. Export-Manufacturing and Labor: The Asian Case. In: Bergquist, Charles (ed) *Labor in the Capitalist World-Economy*. (Beverly Hills: Sage, 1984).
 - Deyo, Frederic. *Beneath the Miracle: Labor Subordination in the New Asian Industrialization*. (Berkeley: University of California Press, 1989).
 - Dicken, Peter. *Global Shift. Mapping the Changing Contours of the World Economy*. 5th Edition. (Los Angeles: Sage 2007).
 - Doner, Rich; Richie; Slater. Systemic Vulnerability and the Origins of Developmental States: Northeast and southeast Asia in Comparative Perspective, *International Organizations*, 59, pp. 327-361 (2005).
 - Evans, Peter. State Structures, Government-Business Relations, and Economic Transformation. In: Maxfield, Sylvia and Ben R. Schneider (eds) *Business and the State in Developing Countries* (Ithaca: Cornell University Press, pp. 63-87, 1997).
 - Fleming, Daniel. Fagbevægelsens svage internationale position over for den internationale kapital : Kritiske fortolkningsspørgsmål. *Social kritik*, 19: 12, s. 57-68 (2007).
 - Fold, Niels and Wangel, Arne. The wage-labour nexus in Malaysia's industrial development* In: Schmidt, Johannes D.; Hersh, Jacques; and Fold, Niels (eds.) *Social Change in Southeast Asia*. First published 1997. (Edinburg Gate: Longman, pp. 133-154, 1998).
 - Frank, Andre G. The Development of Underdevelopment. In: Roberts, J. Timmons and Amy Belone Hite (eds) *The Globalization and Development Reader*. (First published 1969. Oxford: Blackwell, pp. 76-84, 2007).
 - Galenson, Walter and Odaka, Konosuke. The Japanese Labor Market. I: Patrick, Hugh and Rosowski, Henry (eds.) *Asia's New Giant*. (Washington: The Brookings Institution, 1976).
 - Gereffi, Gary. Global production systems and third world development. In: Stallings, Barbara (Ed.) *Global Change, Regional Response: The New International Context of Development*. (New York: Cambridge University Press, pp. 100-142, 1995).
 - Gereffi, Gary; Humphrey, John; and Sturgeon, Tom. The governance of global value chains. *Review of International Political Economy*, 12:1, pp.78-104 (2005).
 - Gore, Charles. Methodological Nationalism and the Misunderstanding of East Asian Industrialisation. *The European Journal of Development Research*, 8, pp. 77-122 (1996).
 - Hansson, Finn. Marx og det moderne arbejdsliv – en discussion af arbejdsværditeoriens betydning for kritikken af arbejdslivet I den globale kapitalisme. *Dansk Sociologi*, 20:2, s. 65-87.
 - Hindess, Barry. Classes, Collectivities and Corporate Actors. I: Clegg, Stuart R. (ed) *Organization Theory and Class Analysis*. (Berlin: Walter de Gruyter, pp. 157-174, 1989).
 - Hoogvelt, Ankie. *Globalization and the Postcolonial World. The New Political Economy of Development*. Second Edition. (Basingstoke: Palgrave 2001).
 - Jeppesen, Søren & Randahl, Steffen, *FAU Conference 2009: Bringing the state back in: New roles and responsibilities for the 21st century state*, 12-13 May 2009, Copenhagen Business School. Report (Copenhagen 2009).
 - Jeppesen, Anne Marie Ejdesgaard og Wad, Peter. Fagbevægelse i Syd. *Den Ny Verden*, 33:2, s. 5-24 (2000).
 - Jeong, Jooyon. *Industrial Relations in Korea. Diversity and dynamism of Korean enterprise unions from a comparative perspective*. (London: Routledge, 2007).
 - Juravich, Tom. Beating Global Capital: A framework and Method for Union Strategic Corporate Research and Campaigns. In: Bronfenbrenner, Kate (ed.) *Global Unions. Challenging Transnational Capital through Cross-Border Campaigns*. (Ithaca: Cornell University Press, pp. 16-39, 2007).
 - Juravich, Tom and Bronfenbrenner, Kate. *Ravenswood: The Steelworkers' Victory and the Revival of American Labor*. (Ithaca: Cornell University Press, 1999).
 - Juravich, Tom and Bronfenbrenner, Kate. Out of the Ashes: The Steelworkers' Global Campaign at Bridge-stone/Firestone. In: Cooke, W. (ed.) *Multinational Companies and Global Human Resource Strategies*. (Westport, CT: Quorum Books, pp. 249-268 (2003).
 - Kaufman, Bruce E. *The global evolution of industrial relations. Events, ideas and the IIRA*. (Geneva: ILO, 2004).
 - Koo, Hagen. *Korean Workers. The Culture and Politics of Class Formation*. (Ithaca: Cornell University Press, 2001).
 - Kuruvilla, Sarosh and Erickson. Change and Transformation in Asian Industrial Relations. *Industrial Relations*, 41:2, pp 171-227 (2002).
 - Lauridsen, Laurids S. *State, Institutions and Industrial Development. Industrial deepening and upgrading policies in Taiwan and Thailand compared*. Doctoral Dissertation (Habilitation Thesis). (Roskilde: Department of Society and Globalisation, RUC, 2007).
 - Leftwich, Adrian. Politics in Command: Develop-

- ment Studies and the Rediscovery of Social Science, *New Political Economy*, 10 (4) pp. 573-607 (2005).
- Leftwich, Adrian. Structure and agency in the new politics of development: Rethinking the role of leaders, elites and coalitions in the institutional formation of developmental states. *Keynote paper*. (Association of Development Researchers in Denmark (FAU), Copenhagen May 12, 2009).
 - Linden, Marcel van der. Globalising the Working-Class Concept. *Paper*. (Amsterdam: The International Institute of Social History, 2002).
 - Linden, Marcel van der. The "Globalization" of Labor and Working-Class History and its Consequences. *International Labor and Working Class History*, 65, pp. 136-156 (2004).
 - Martinussen, John. *Samfund, stat og marked. En kritisk gennemgang af teorier om udvikling i den 3. Verden*. (København: Mellempfolkeligt Samvirke, 1. Udgave, 2. Oplag, 1995).
 - Marx, Karl. *Kapitalen. Kritik af den politiske økonomi*. Redaktion og indledning: Johs. Witt-Hansen, (København: Rhodos, 1970).
 - Marx, Karl. Til kritikken af den politiske økonomi. Forord. 1859. I: Karl Marx og Friedrich Engels, *Udvalgte skrifter*. (København: Forlaget Tiden, 1993).
 - Munck, Ronaldo. *The New International Labour Studies: An Introduction*. (London: Zed Books, 1988).
 - Munck, Ronaldo. *Globalization and Labour: The New 'Great Transformation'*. (London: Zed Books, 2002).
 - Munck, Ronaldo (ed). *Labour and Globalisation. Results and Prospects*. (Liverpool: Liverpool University Press 2004).
 - Munck, Ronaldo. Afterword: beyond the 'new' international labour studies. *Third World Quarterly*, Vol. 30 no. 3, pp. 617-625 (2009).
 - O'Brien, Robert and Williams, Marc. *Global Political Economy. Evolution and Dynamics*. Second Edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan (2007).
 - Olin Wright, Erik. Foundations of a neo-Marxist class analysis. I: Olin Wright, Erik (red) *Approaches to Class Analysis*. (Cambridge: Cambridge University Press, pp. 4-30, 2006).
 - Ougaard, Morten. The Political Economy of the "Creative Class": A Theoretical Comment. *Science & Society*, 72:3, pp. 349-357 (2008).
 - Petras, James og Veltmeyer, Henry. Are Latin American peasant movements still a force for change? Some new paradigms revisited. *Journal of Peasant Studies*, 2001 vol. 28 no. 2, pp. 83-118.
 - Polanyi, Karl. *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. (First published 1944. Boston: Beacon Press, 2001).
 - Porter, Michael E. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. (New York: The Free Press 1985).
 - Porter, Michael E. *The Competitive Advantage of Nations*. (New York: The Free Press 1990).
 - Poulantzas, Nicos. *Politisk makt och sociala klasser*. Paris 1968. Svensk udgave, Mölndal 1970.
 - Riethof, Marieke. Changing Strategies of the Brazilian Labor Movement: From Opposition to Participation. I *Latin American Perspectives*, vol. 31 no. 6, pp. 31-47 (2004).
 - Riisgaard, Lone. International Framework Agreements: a new model for securing workers rights? *Industrial Relations*, 44:4, pp. 707-737 (2005).
 - Riisgaard, Lone. Global Value Chains, Labor Organization and Private Social Standards: Lessons from East African Cut Flower Industries. *World Development*, 37:2, pp. 326-340 (2009).
 - Rodrik, D. Industrial Policy for the Twenty-First Century. *Paper*. Boston: Harvard University, [http://ksg.harvard.edu/rodrik/\(2004\)](http://ksg.harvard.edu/rodrik/(2004)).
 - Rodgers, Gerry Fóti, Klara & Lauridsen, Laurids L. (eds). *The Institutional Approach to Labour and Development*. EADI Book Series 17. (London: Frank Cass, 1996).
 - Rugman, Allan M. *The Oxford Handbook of International Business*. Second Edition. (Oxford: Oxford University Press, 2009).
 - Schmidt, Johannes D.; Hersh, Jacques; and Fold, Niels. Changing realities of social transition in Southeast Asia. I: Schmidt, Johannes D.; Hersh, Jacques; and Fold, Niels (eds.) *Social Change in Southeast Asia*. 1-20. First published 1997. (Edinburg Gate: Longman, 1998).
 - Silver, Beverly J. (2004) Labor, War and World Politics: Contemporary Dynamics in World-Historical Perspective. I: Unfried, Berthold; Linden, Marcel Van der; and Schindler, Christine (red) *Labour and New Social Movements in a Globalizing World System*, ITH, Vol. 38. Leipzig: Akademische Verlaganstalt (published as conference paper, 2003).
 - Standing, Guy. *Global Labour Flexibility*. (London: Macmillan 1999).
 - Stallings, Barbara. *Class Conflict and Economic Development in Chile, 1958-1973*. (Stanford: Stanford University Press, 1978).
 - Stubbs, Richard. Whatever happened to the East Asian Developmental State? The unfolding debate. *The Pacific Review*, 22:1, pp. 1-22 (2009).
 - Taylor, Marcus. Who Works for Globalisation? The Challenges and possibilities for international labour studies. *Third World Quarterly*, Vol. 30 no. 3, pp. 435-452 (2009).
 - Veltmeyer, Henry and Petras, James. *The Dynamics of Social Change in Latin America*. (London, Macmillan 2000).
 - Wad, Peter. Den chilenske arbejderbevægelses historie i vesteuropæisk perspektiv. Et studie i marxistisk

bagklogskab. *Upubliceret Magisterkonferens.*

(København: Institut for Kultursociologi, Københavns Universitet, 1979).

· Wad, Peter. Evaluering er ikke videnskab, men alligevel... *Den Ny Verden* 31:1, s. 34-56 (1998).

· Wad, Peter. Fagforeningsorientalisme. Sydkoreansk og malaysisk fagbevægelse. *Den Ny Verden*, 33:2, s. 99-119 (2000a).

· Wad, Peter. Kritisk realisme. *Grus* 60, s. 53-68 (2000b).

· Wad, Peter. "Due Diligence" at APM-Maersk: From Malaysian Industrial Dispute to Danish Cross-Border Campaign. In: Bronfenbrenner, Kate (ed.) *Global Unions. Challenging Transnational Capital through Cross-Border Campaigns.* (Ithaca: ILR Press/Cornell University Press, pp. 40-56, 2007).

· Waterman, Peter. Internationale arbejderderstudier I socialdemokratiernes højborg: Ideer, indtryk og overvejelser. *Den Ny Verden*, 17:2/3, s. 193-213 (1983).

· Waterman, Peter. *Globalisation, Social Movements and the New Internationalism.* (London: Mansell 1998)

· Waterman, Peter and Munck, Ronaldo (eds.) *Labour Worldwide in the Era of Globalisation: alternative models in the new world order* (Basingstoke: Palgrave 1999).

· Webster, Edward, Labert, Rob, and Bezuidenhout, Andries. *Grounding Globalization. Labour in the Age of Insecurity.* (Oxford: Blackwell, 2008).

· Weiss, Linda. Introduction: bringing domestic institutions back in. In: Weiss, Linda (ed) *States in the Global Economy. Bringing domestic institutions back in.* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, pp. 1-33, 2003).

· Weiss, Linda and Hobson, John M. *States and Economic Development. A Comparative Historical Analysis.* (Oxford: Polity Press 1995).

· World Bank. *The East Asian Miracle. Economic Growth and Public Policy.* (Oxford: Oxford University Press for the World Bank, 1993).

development issues stalled because it leads to increasing analytical complexity of developing societies where social formations are characterized by combination of several modes of production and change. This complexity translates into society being fragmented into multiple classes and class factions, layers and sectors. In order to counter this fragmentation development politics and social contest must be based on class alliances and coalitions that muster the power and capabilities through the capture of state power and building of developmental state institutions in order to sustain transformation processes from a low productive society into a high productive society. Class alliances can be built around hegemony, political influence, economic benefits and ideological commitment, thereby crossing over class divides generated by the national division of labour, resources and forces. However, over time cross-class ideological commonalities will be overturned by class cleavages and new coalitions have to be established. The global division of labour will make cross-border alliances more pertinent and more difficult to form and sustain due the ideological influence of nationalism and cultural identities, but increased global integration at the company level will enable and necessitate new cross-border alliances between employees, trade unions and civil society organizations in order to counter the increasing empowerment of international financial capital and transnational corporations. Effective labour-oriented strategizing must be based on analytical frameworks that integrate new international business theory with global oriented class analysis at the micro level. Thus, the old class theory of the political economy of development must at least be supplemented with a critique of global business theory meaning that e.g. global value chain analysis must be complemented with analysis of global labour chains.

Peter Wad, lektor ved

Institut for Interkulturel Kommunikation og Ledelse og Centre for Business and Development Studies, begge CBS København, pw.ikl@cbs.dk

Abstract

Peter Wad: On classes and Class Analysis in Developing Countries, *Arbejderhistorie* 3/2009, pp. 131-157.

In a science sociological perspective class analysis evaporated with the triumph of global neo-liberalism and decline of labour movements across the global market economy. In a science theory perspective class analysis of